

Sveučilište u Zagrebu,  
Filozofski fakultet  
Katedra za antropologiju  
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Mentor: dr. sc. Emil Heršak

Mentor: dr. sc. Goran Pavel Šantek

“Diplomski rad”

Vanja Vojvodić

1.9. 2015

Naslov: Narativi budućnosti, stvarnost i fantastika: Ljubitelji Zvezdanih staza u Hrvatskoj

## Sažetak rada:

Televizijska serija *Zvezdane staze* okupila je skupinu ljubitelja/fanova koji se druže uz priču *Zvezdanih staza*. Ono što ljubitelje/fanove zajedno povezuje je priča budućnosti. Iako su različiti priča ih zbližava, a zajedno uče i diskutiraju kako interpretirati svakodnevnicu te je osmisliti u svojim životima uz pomoć pogledanih serija *Zvezdanih staza*. Priča budućnosti se koristi kako bi se bolje razumjela sadašnjost i naputak je za djelovanje u životu. Ljubitelji su odrastali uz priču, interpretirana priča im omogućuje razumijevanje svakodnevnih događanja. Potrebno je ponovo pogledati seriju i dobiti inspiraciju za nadogradnju priče kako bi kompetentni poznavatelji serije te uvide mogli povezati sa svakodnevnicom. Znanje koje se temelji na priči *Zvezdanih staza* prenosi se usmenim putem. Ljubitelji/fanovi raspravljaju o temama potaknutim pričom na zajedničkim okupljanjima ili na društvenim mrežama. Formirajući skupine ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra uče jedni od drugih. Priča inspirirana otvorenim pitanjima u seriji *Zvezdanih staza* se nadograđuje s uključenim korisnicima, razmjenjuje usmenim putem, a članovi grupe dijele znanje i prenose ga, pa se taj dio njihovih aktivnosti osim popularne kulture može promatrati kao folklor. Teme *Zvezdanih staza* zainteresirale su ljubitelje kao i akademsku zajednicu. Priča se povezuje sa svakodnevnicom čestim diskusijama, a u skladu s usvojenim sadržajima uključeni formiraju identitet. Teže izgraditi grupni identitet koji bi bio prepoznatljiv pred širom zajednicom. Skupina ljubitelja/fanova je dio komercijalnog sustava u kojeg se oni prema svojim mogućnostima žele uklopiti. Postmodernistički narativ propituje stvarnost, a članovi Udruge za vrijeme zajedničkih sastanaka u skladu s podukama priče *Zvezdanih staza*, izvode inverziju stvarnosti u kojem je fantastična priča postaje stvarnija od zbilje u kojoj žive.

Ključne riječi: *Zvezdane staze*, ljubitelji *Zvezdanih staza*, narativ, stvarnost i mašta, budućnost, kvalitativno istraživanje

## Abstract:

The television series, *Star Trek* has gathered a group of enthusiasts who accompany each other in

the story of Star Trek. Story of the future is what connects the fans together. Although members of the group are different, story brings them together. They learn together and discuss how to interpret everyday life. They bring the Star Trek story in their lives. The story of the future can be used to understand the present and it is the instruction how to act in the life. Fans have grown up with the story, interpretation of the story allows them to understand the everyday events. It is necessary to re-look at the series and get inspiration for joint activities. Knowledge of the Star Trek story is transmitted orally, and fans discuss issues driven by the story at gatherings or on social networks. Group of fans of science-fiction genre learn from each other. The story is inspired by the issues in the series. Star Trek builds the users and story is exchanged orally. Group members share knowledge and transmit it, so that part of their activities in addition to popular culture can be seen as folklore. Themes of Star Trek invites fans and the academic community.

The story connects them and develops with everyday frequent discussions, in accordance with the adopted attitudes which they include in forming personal identity. They work hard to build a group identity as well, that would be recognizable to the wider community. A group of fans is part of the commercial system in which they want to fit. Postmodernist narrative examines reality, and members of the Association during the joint meetings in accordance with the story of the Star Trek, perform an inversion of reality in which the fantastic story is more real than their everyday lives.

Keyword: Star Trek, Star Trek fan, narratives, reality and imagination, the future, qualitative research

Sadržaj:

1.1. Uvod .....	5
1.2. Metodologija istraživanja ljubitelja Zvezdanih staza .....	7
1.3. Etika istraživanja .....	10
2.1. Priča Zvezdanih staza oblikovana medijima i konzumerizmom .....	14
2.2. Intervencije u korištenje/konzumaciju medijskog narativa autora Gena Roddenberrya .....	23
2.3. Zvezdane staze između folklora i popularne kulture .....	33
3.1. Uloga narativa ljubitelja Zvezdanih staza i znanstvene fantastike u kontekstu postmoderne .....	39
3.2. Narativ Zvezdanih staza i susret priče sa svakodnevnicom ljubitelja .....	46
3.3. Način korištenja imaginarne priče .....	58
4.1. Imaginativni narativi i stvarnost .....	64
4.2. Zaključak .....	68
4.3. Literatura i izvori .....	74

## 1.1. Uvod:

Priča o Zvezdanim stazama počinje ispred televizijskog ekrana kada se imaginacija osobe suočava s televizijskom serijom. Za mnoge serija Zvezdane staze ostaje neprimijećena, samo jedna od mnogih ponuđenih tržišnih filmskih sadržaja. Drugima ona postaje sastavni dio svakodnevnice, oblikovanja druženja, planiranja budućnosti i osmišljavanja vlastitog života. Priključila sam se publici te globalne franšize serija i filmova koja je pronašla svoj izraz i u Hrvatskoj. Ljubitelji/fanovi Zvezdanih staza su zapazili seriju po svojoj posebnosti, izdvojili je od ostalih i odabrali kao centar svojih tjednih aktivnosti. Ljubitelji Zvezdanih staza, razlikuju se od drugih ljubitelja znanstvene fantastike po tome što se predstavljaju kao takvi. Ostali ljubitelji su temeljito pogledali serije, ali podjednako prate i druge televizijske narative iz područja znanstvene fantastike. Raspravljaju na društvenim mrežama i nemaju potrebe sudjelovati u radu Udruga, iako im serija zauzima posebno mjesto zamjenskog iskustva u životu uz druge medijske znanstveno fantastične filmske narative.

Pristupanjem ljubiteljima Zvezdanih staza važno je bilo odmah ograničiti se na teme s kojima bih se bavila u ovome radu, a to je priča o budućnosti koju članovi povezuju sa svakodnevnicom. Članovi obrađuju raznolike teme potaknuti serijalima, svakodnevno raspravljaju, pa time pred istraživača predstavljaju bogat materijal za istraživanje. Priča Zvezdanih staza obrađuje društvene, političke teme, uređenje društva, tehnološke promjene, medicinske, filozofske, ekonomske, gdje svaka epizoda propituje ljudska iskustva, dok ljubitelji/fanovi i akademska zajednica iskušavaju u razrješavanju odgovora kako se narativ Zvezdanih staza približava objašnjenjima društvene svakodnevnice. Fenomen ljubitelja Zvezdanih staza postaje predmet rastućih zanimljivih diskusija u akademskoj zajednici kao i među ljubiteljima/fanovima. Istraživanje sam usmjerila istraživačkim pitanjima gdje je u centru interesa način na koji ljubitelji/fanovi proširuju/nadograđuju, priču Zvezdanih staza i unose je prerađenu zajedničkim raspravama u svoj svakodnevni život te kako se uz pomoć priče upotpunjuje i oblikuje identitet onih koji se predstavljaju ljubiteljima/fanovima Zvezdanih staza. Od svih priča koje fanovi raspravljaju potrebno je bilo odabrati dominantnu temu koja čini priču Zvezdanih staza prepoznatljivom među ostalim znanstveno fantastičnim narativima jer svaka serija otvara nekoliko tema koje se obrađuju na zajedničkim susretima ili društvenim mrežama. Cilj

istraživanja je upoznati postupke ljubitelja Zvezdanih staza, koji koriste priče alternativnih imaginarnih svjetova budućnosti u svakodnevnicu; kroz oblike rasonode, upotpunjavanja svakodnevnice te prepoznati načine na koji ljubitelji/fanovi<sup>1</sup> teže djelovati na svakodnevnicu podučeni znanjima temeljenih na imaginarnoj priči i životnim iskustvima koje su stekli gledanjem serija.

U radu ću se dotaknuti rasprava koje je otvorila akademska zajednica objašnjavajući ljubitelje/fanove i njihove postupke kroz pojmove folklor, popularne kulture, postmodernizma, ideologije, konzumerizma, religije i subkulture. Uvest ću ljubiteljima Zvezdanih staza jako poznatu temu koju sam označila kao ekonomski mit budućnosti. Mit prema kojem u budućnosti nema novca, prepoznatljivi je opis serija ili identitet<sup>2</sup> Zvezdanih staza. Objasniti ću i prikazati posebno što je istaknuta rasprava u ovom radu, korištenje narativa kao oblika edukacije i suradnje u svakodnevnicu, među fanovima koji se okupljaju. Teme koje je pokrenula akademska zajednica povezati ću s kazivanjima trenutnih i bivših članova Udruge te stavovima ljubitelja znanstveno fantastičnog žanra. Koristeći literaturu akademskih autora za dopunska objašnjenja, postupno sam uz promatranje s učestvovanjem, prepoznavala postupke i funkcije fantastike u formiranju stavova i mišljenja ljubitelja/fanova. U ovom radu ću te funkcije fantastike predstaviti na primjeru aktivnosti ljubitelja/fanova Zvezdanih staza i ljubitelja znanstveno fantastičnog žanra. Poznavatelji fantastičnih filmova i serija Zvezdanih staza, proširuju/nadograđuju, izvornu priču serija koja postaje dio njihovog životnog iskustva, dnevnih doživljaja i druženja u zajednički osmišljenoj svakodnevnicu po uzoru na priču iz serija. Članovi koji su se odlučili priključiti skupini ljubitelja Zvezdanih staza zbog potrebe za druženjem, su u duhu Zvezdanih staza u svrhu ‘općeg dobra’<sup>3</sup> kroz nestrukturirani intervju i promatranje s učestvovanjem podijelili svoju

---

<sup>1</sup> Ljubitelji (obožavatelji) Zvezdanih staza hrvatski prijevod od fanovi. Ljubitelj/fan Zvezdanih staza odnosi se na skupinu ljudi koji aktivno poznaju i prate seriju i filmove vezane uz Star Trek franšizu. Ljubitelji/fanovi diskutiraju na društvenim mrežama, zajedničkim okupljanjima i predstavljaju se kao takvi. Kompetentno poznaju narativ iz serija i filmova, održavaju redovita okupljanja i stvaraju pravila ponašanja. Fan je uvriježen u zemljama izvan Hrvatske, kao što se serija originalno zove Star Trek, hrvatski prijevod Zvezdane staze. U daljnjem tekstu koristim, poznavatelji serija i kompetentni poznavatelji serija jer je potrebno znanje kako bi se mogle voditi rasprave o temama koje serije otvaraju, postoji nasljeđe tema i znanja koje ljubitelj/fan treba steći. Ljubitelji/fanovi se prema autoru serija zovu Trekkies. „Prema filmu Trekkies 2, Gene Roddenberry izjavljuje na konvenciji: „ To su Trekkies. Ja znam. Ja sam to izmislio“. Izvor: <http://en.memory-alpha.wikia.com/wiki/Trekkie>

<sup>2</sup> Kazivač završeni student Fakulteta političkih znanosti koji je imao prezentaciju o Zvezdanim stazama na fakultetu u razgovoru mi potvrđuje poznavanje diskusija ljubitelja/fanova Zvezdanih staza“... ekonomski aspekti jer to je upravo identitet tog Star Treka kao u budućnosti u 24. stoljeću nema novaca” (Spock, kazivač rođen 1992)”

<sup>3</sup> Kazivač je pristupio nestrukturiranom intervju s puno entuzijazma i razumijevanja na moju zamolbu. Pri susretu s njim na okretištu tramvaja Trešnjevka, napominje kako se odaziva na individualni intervju motiviran idejom ‘općeg dobra’. Značenje ‘općeg dobra’ opisano je u serijama Zvezdanih staza. Zamolila sam kazivača za objašnjenje pojma:

interpretaciju priče koja je vezana uz njihovo životno iskustvo korištenja serija.

## 1.2. Metodologija istraživanja ljubitelja Zvezdanih staza

Odgovori o načinu korištenja fantastičnih sadržaja priče o budućnosti u svakodnevnici, nalaze se kod ljubitelja/fanova Zvezdanih staza. Odlučila sam se upoznati s ‘proživljenim’ iskustvom ljubitelja/fanova Zvezdanih staza. Posjetila sam Udrugu USS Croatia - Ljubitelji Zvezdanih staza u Hrvatskoj, a oni su me usporedno<sup>4</sup> s provođenjem kvalitativnog istraživanja koje je trajalo, četiri mjeseca podučavali i upoznavali sa svojim znanjima i životnim iskustvima obogaćenim gledanjem serije. Istraživačka metodologija koju sam koristila za istraživanje ljubitelja Zvezdanih staza je bila promatranje s učestvovanjem i nestrukturirani intervju.

Kasnije kad su me ljubitelji/fanovi Zvezdanih staza, prihvatili kao člana Udruge za vrijeme redovitih odlazaka na njihova okupljanja, koristila sam promatranje s učestvovanjem. Posebno sam zamolila članove za razgovor nestrukturiranim intervjuom, jer su za vrijeme sastanaka održavali redovite aktivnosti, a tada sam mogla samo promatrati i postavljati pitanja kao redoviti članovi.<sup>5</sup>

U istraživanju je sudjelovalo 14 kazivača, koji su kroz metodu nestrukturiranog intervjua prenijeli svoje životne priče, povezane s pričom Zvezdanih staza. Promatranje s učestvovanjem koristila sam za vrijeme predavanja, sastanaka u Udruzi, kviza i prikazivanja filmova na Sferakonu. Aktivno prisustvovanje zajedničkim sastancima u Udruzi omogućio mi je uvid u njihove prakse druženja uz priču Zvezdanih staza. 23.4. 2015. postala sam član Udruge USS Croatia - Udruga ljubitelja Zvezdanih staza u Hrvatskoj. Nakon što sam postala član Udruge povećala su se etička pitanja koja sam morala razriješiti. Informacije koje sam stekla na takav način koristila sam samo

---

“Pa nekako se to "opće dobro" stalno provlači kroz priče. Picard je ono opisao da u 24. stoljeću čovjeka ne motivira akumuliranje novca i materijalnih vrijednosti, nego da radi ono što mu je gušt i usavršava se u onome u čemu je dobar da bi unaprijedio sebe kao čovjeka i što više dopriniosio društvu. To je nekakva definicija ‘općeg dobra’ (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979).

<sup>4</sup> Prije posjete fanova nisam bila upoznata sa zajednicom ljubitelja tako da sam se u isto vrijeme upućivala u seriju i u njihova znanja stečena gledanjem serija. Rasprave koje proizlaze iz gledanja serija bile su bitne za istraživanje, dok sam se usmjerila na postavljena istraživačka pitanja.

<sup>5</sup> Na Internet stranici Udruge pronašla sam kontakt podatke i najavila svoje istraživanje. Sastanci se održavaju četvrtkom, a članovi se preko facebooka redovito obavještavaju o novim događanjima vezanim za Udrugu kako i novim događajima u Star Trek fandomu.

u svrhu boljeg razumijevanja njihovih aktivnosti. Iskustvo sam definirala, kao situacijsko učenje na koji način koristiti narativ. Promatranje s učestvovanjem omogućilo mi je prisustvovanje njihovim zajedničkim gledanjima epizoda Zvezdanih staza, uz koje slijede obavezni glasni komentari i rasprave.

Nakon postajanja članom nastala je razlika između moje prijašnje uloge u grupi, kao istraživača i novog člana Udruge. Novom članu omogućen je veći pristup njihovim spontanim reakcijama, razvilo se i povjerenje. Mnoštvo njihovih reakcija i razmišljanja koje su zaista zanimljive, zbog etičkih razloga nije moguće iznositi u ovom radu.

Članove sam prilikom susreta obavijestila o svojoj namjeri istraživanja tako da sam na početku zauzela odmak i kritičnost prema interpretaciji promatranja s učestvovanjem, jer sam morala uzeti u obzir da su zbog sudjelovanja istraživača, neznatno izmijenili svoje tjedne aktivnosti jer su mi posvetili posebnu pažnju. Promatranje s učestvovanjem nadopunilo je pripreme za pitanja intervjua i djelomično sadržaj pitanja u upitnici, koju su ljubitelji znanstvene fantastike ispunjavali na Sferakonu<sup>6</sup>. Nekoliko tvrdnji u upitnici izradila sam na temelju intervjua i interpretacije priče kompetentnih poznavatelja serija iz USS Croatia – Udruga Zvezdanih staza u Hrvatskoj. Nakon što sam postala član nisam smatrala kako je etički prihvatljivo iznositi podatke dobivene promatranjem s učestvovanjem kao dio istraživanja, ali mi je nastavak druženja s njima potvrdio vrijednost tog iskustva i ta metoda mi je omogućila razumijevanje tema na koje sam se usmjerila. Njihova reprezentacija pred istraživačem, je nakon učlanjivanja bila promijenjena u druženje, a članovi su se usmjerili na uvođenje novog člana u priču Zvezdanih staza. Zamolila sam ljubitelje Zvezdanih staza, pri susretu s njima kako bih željela vidjeti na koji način oni raspravljaju o temama Zvezdanih staza u grupi. Razgovor je postao potaknut intervjuu i nastavak na prethodne rasprave, a takav oblik razgovora vodila sam u svrhu praćenja načina na koji oni stvaraju svoju priču uz prisutnost drugih članova. Članovi su kroz dugogodišnje druženje dotaknuli veliki broj tema koje su njima već bile raspravljene, a tražili su i nova iskustva koje im priča Zvezdanih staza može omogućiti. Na taj način se i moje istraživanje uklopilo u njihove

---

<sup>6</sup> „SFeraKon je znanstveno fantastična konvencija, prva na ovim prostorima, koja nastavlja tradiciju Sajmova znanstvene fantastike, od kojih koji je prvi održan 1977. godine. Konvencija ime SFeraKon dobija 1983. godine i od tada se održava bez prekida.” izvor: (<http://sferakon.org/o-sferakonu/>)



interpretacije kao još jedna priča.

Prisutnost istraživača moglo je utjecati na njihove prakse druženja, jer sam ih svojim pitanjima navela da se propitaju i promisle nad svojim aktivnostima o kojima neki nisu razmišljali. Jednim dijelom moje sudjelovanje s njima svrstavam u oblik njihove reprezentacije istraživaču,<sup>7</sup> dok je druga njima nova situacija bila suočavanje i osvještavanje praksi korištenja priče. Teme koje sam potaknula su već bile raspravljene, dok su nestrukturiranim intervjuom kazivači iznijeli ono što je bilo potrebno za temu rada. Prethodno znanje i iskustvo omogućilo je ljubiteljima, iznošenje i nadograđivanje priče uz pitanja koja sam postavljala.

Zamolila sam ih također, dozvolu za sudjelovanje u njihovim diskusijama nakon sastanka, tako da razgovori nisu potpuno spontani, nego su se odvijali uz prisutnost novog sugovornika kojem se oni predstavljaju.

Primarno istraživanje za koje sam se odlučila je kvalitativno, a nadopunila sam podatke o poznavateljima Zvezdanih staza upitnicom, koju sam sastavila na temelju intervjua s kazivačima i znanja kompetentnih poznavatelja serija. Upitnica je otvorenog tipa, sastoji se od tvrdnji na koje se očekuje opisni odgovor, ostavljeno je malo praznog prostora za pisanje, ali im je ponuđeno kako bi mogli odgovoriti s da ili ne ukoliko iz nekog razloga ne mogu ili ne žele pisati. Upitnica je bila anonimna dok su neki sudionici, ostavljali svoje podatke i kontakt, kako bi mogli nastaviti raspravljati o tvrdnjama koje su ih zainteresirale i navele na razmišljanje.<sup>8</sup>

Istraživanje upitnicom, intervju s predavačima i drugim poznavateljima serija Zvezdanih staza koji nisu u Udruzi<sup>9</sup>, koristila sam za vrijeme trajanja Sferakona, u svibnju mjesecu 2015. Upitnicom sam prikupila opisne kvalitativne podatke, dok sam neke odgovore zapisivala ukoliko su kazivači bili kostimirani ili iz drugih razloga. Zbog odvijanja programa i predavanja na koji su došli posjetitelji Sferakona u nekim situacijama nisam bila u prilici uspostaviti komunikaciju sa svakim. Ljubitelji znanstvene fantastike ispunili su 88 upitnica. Smisao odgovora sam osim što postoje kvalitativni podatci mogla interpretirati kao potvrdne ili negativne, te ih kodirati što je omogućilo interpretaciju deskriptivnom statistikom, a ukoliko je potrebno mogu se koristiti

---

<sup>7</sup> Za vrijeme trajanja sastanaka zbog trajanja redovitih aktivnosti članova Udruge mogla sam samo promatrati. Nakon završetka sastanka priključiti se temama, koje članovi obrađuju ili inicirati neke rasprave koje bi pojasnile njihove aktivnosti.

<sup>9</sup> USS Croatia – Ljubitelji Zvezdanih staza u Hrvatskoj

kasnije i za nove analize. Kazivači su me uputili u osnovna znanja o serijama, ali napomenuli su mi kako postoje ljubitelji Zvezdanih staza, koji nisu u kontaktu s Udrugom. Okupljanje na Sferakonu otvorilo je mogućnost susreta s drugim kompetentnim poznavateljima serija i ljubiteljima/fanovima Zvezdanih staza. U Udruzi četvrtkom okupljao se redovito mali broj ljubitelja/fanova Zvezdanih staza. Postavilo se je ozbiljno pitanje u kolikoj mjeri njihovi odgovori predstavljaju ljubitelje/fanove ili su članovi grupe prijatelji, koji su razvili svoje prakse korištenja priče, možda različite od onih koji im se nisu priključili. Osim mogućnosti dobivanja zanimljivih podataka upitnicom na Sferakonu, broj drugih poznavatelja serija ukazao bi na koji način koristiti podatke, koje su mi s povjerenjem iznijeli članovi Udruge.

Slijedila sam praksu istraživanja u Etnologiji i kulturnoj antropologiji, gdje su se za prikupljanje građe o narodnom životu koristile Upitnice hrvatskog etnološkog atlasa<sup>10</sup> i Upitnice Antuna Radića<sup>11</sup>. Prilagodila sam izgled upitnica temi, ali sam ih oblikovala po uzoru na njih. Prikupljeni kvalitativni podaci u upitnici namijenjeni ljubiteljima znanstvene fantastike, sastoje se od kratkih opisa, objašnjenja i slobodnih komentira tvrdnji. Posebno sam očekivala odgovore na pitanja gdje bi ljubitelji znanstvene fantastike opisali kostim koji nose. Sadržaj upitnica je sastavljen u obliku tvrdnji na koje se moglo slobodno odgovarati. Prethodno kvalitativno istraživanje omogućilo je temeljitiji uvid u sadržaj interpretirane<sup>12</sup> priče sudionika Sferakona, ljubitelja znanstvene fantastike. Opisni odgovori u upitnici objašnjavaju kvantitativne podatke koji imaju ulogu ukazivanja i potvrđivanja nekih praksi ljubitelja te obraćanje većem broju ljudi. Ovakvim postupkom kvalitativna i kvantitativna metodologija su se nadopunile.

### 1.3. Etika istraživanja

Tijekom istraživanja otvorilo se puno etičkih pitanja na koja sam morala posvetiti posebnu pozornost. Istraživački interes je bio je usmjeren na prepoznavanje načina, na koji ljubitelji Zvezdanih staza koriste priču. Postojala je mogućnost da odgovori kazivača previše razotkriju

---

<sup>10</sup> Upitnice su u knjizi skenirane na stranicama 156-222. Đaković, Branko. 2011. *Igre oko vatre. Prilog etnološkim istraživanjima o vatri. Samobor: Meridijani*

<sup>11</sup> Radić, Antun (ur.). 1987., Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, Zagreb: Knjižara Jugoslavenske akademije, sv. II

<sup>12</sup> Interpretacija priče i diskusije odvijaju se na društvenim mrežama ili na sastancima Udruga.

njihove intimne prakse, koji su postale dio pojedinačnog i grupnog identiteta ljubitelja Zvezdanih staza. Izostajanje konteksta veće skupine ljubitelja mogle su ovim istraživanjem malobrojne ljubitelje/fanove Zvezdanih staza u Udruzi, još više izložiti nerazumijevanju, površnim procjenama, osudama i produbiti njihov osjećaj stigmatizacije. Neki kazivači su mi ukazivali na takve situacije, dok su drugi bili suzdržani za vrijeme intervjua, kasnije i za vrijeme druženja. Distanca je bila vezana uz iznošenje svojih razmišljanja pred istraživačem, koji bi ih prenio u javnost. Dodatno sam ih ohrabivala i garantirala svojim članstvom kako ću štititi njihova kazivanja. Jedan kazivač mi je opisao jednu situaciju u kojoj se našla jedna korisnica priče Zvezdanih staza:

“... recimo ima jedna učenica jedne škole, odlučila je da će napraviti jedan eksperiment tolerancije i emancipacije i obukla je uniformu i bila je tjedan dana u uniformi u školi ... začudila se kako je zapravo okolina reagirala na nju... Neki su reagirali pozitivno dali su joj potporu to je super, serija je baš zakon ja baš volim Star Trek, a ima ljudi kaj su rekli, kaj si to obukla, kak to izgledaš, kak to nosiš, u tome hodaš, ... jer si ti u oblacima” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).<sup>13</sup>

Kazinets u svojem istraživanju navodi kako skupina koja konzumira Zvezdane staze na udaru stereotipa. Označeni su kao fanatici, nezreli, pasivni, skloni eskapizmu, ovisnosti, obsesivnoj konzumaciji i kao osobe koje nemaju sposobnosti razlučivanja fantazije i stvarnosti. Njegovi fanovi on - line za vrijeme autorovog istraživanja, često te negativne kategorije pripisuju sebi (usp. 2001:73). Zbog potreba istraživanja upitala sam dvoje ljubitelja Zvezdanih staza, godinu rođenja. Na to mi je kazivačica odgovorila: “Trebamo li se zamisliti?” (Jadzia Dax, kazivačica rođena 1985).

Malobrojni članovi Udruge bez obzira na osude okoline, ustrajali su u javnoj reprezentaciji sebe kao ljubitelja Zvezdanih staza, dok je bilo potrebno pronaći još neke ljubitelje koji izvode takve prakse, ali su se povukli iz ‘javnosti’ i ne žele se predstavljati kao takvi. Smatrala sam da će dovoljan broj ljubitelja koji će to moći anonimno izreći u upitnicama, omogućiti i meni kao istraživaču s etičke strane mogućnost iznošenja promišljanja i postupaka članova USS Croatia - Ljubitelja Zvezdanih staza. Primarno istraživana grupa neće više biti ‘nezaštićena’ skupina, jer će se pokazati kako veći broj ljubitelja znanstvene fantastike provodi takve prakse promišljanja,

---

<sup>13</sup> Kazivače sam označila po imenima likova iz serija Zvezdanih staza

koja je karakteristika znanstveno-fantastičnog žanra. Na taj način uvažavajući etičnost mogla sam slobodnije koristiti kazivanja svih uključenih u istraživanje.

Prije prve posjete Udruzi najavila svoju namjeru za istraživanjem, tako da mogu većinu tih podataka dobivenih promatranjem s učestvovanjem djelomice gledati kao način reprezentacije istraživaču. Promatranje s učestvovanjem omogućio mi je uvid u njihovo zanimljive razgovore za vrijeme druženja, dok bi iznošenje toga bilo preveliko zadiranje u slobodu oblikovanja njihovog slobodnog vremena i izbora na koji način će strukturirati prioritete stavove u životu. Dva tjedna nakon najavljene namjere za istraživanjem učlanila sam se u Udrugu Zvezdanih staza i na taj sam način dodatno osigurala povjerenje ljubitelja. Članstvo je u jednom smislu bila garancija članovima, jer se kao član Udruge moram pridržavati pravila, koja slijedi priču u serijama. Kazivači su potpisali 'Obrazac 2. Prošireno pismo suradničke suglasnosti', gdje su samo neki tražiti zaštitu privatnosti i čuvanje povjerljivosti osobnih podataka<sup>14</sup>. Zbog zaštite privatnosti odlučila sam sve kazivače označiti imenima likova iz serija. Imena likova iz serija samo su oznake kako bi se kazivači mogli razlikovati među sobom i ne bi se trebale povezivati s njihovim stvarnim osobinama ili ulogama koje imaju u Udruzi i za vrijeme istraživanja. Posebno sam na Sferakonu razgovarala s dva bivša člana Udruge i jednim poznavateljem serije Zvezdanih staza koji je svoja znanja koristio za prezentaciju na Fakultetu političkih znanosti.

Smatrala sam kako je etički korektno i u skladu s Etičkim kodeksom hrvatskog etnološkog društva objasniti metodologiju koju koristim i koje me teme posebno zanimaju. Članovi skupine su druženjem uvježbani i mogu razgovarati o raznolikih temama vezanim uz priču Zvezdanih staza. Dugotrajne rasprave o temama serija jedna je od aktivnosti ljubitelja/fanova. Nakon što sam postala član Udruge, koncentrirala sam se na prikupljanje podataka nestrukturiranim intervjuom, dok promatranje s učestvovanjem više nisam mogla koristiti kao metodu za prikupljanje podataka, koje mogu iznijeti, zbog etičkih razloga. Prilikom provođenja intervjua, pronašla smo s kazivačem dodirne točke i povezanost etnološke/antropološke etike i 'Prime directive' iz serije Zvezdanih staza'. Njihov odnos prema ljudima za vrijeme aktivnosti u Udruzi protumačen je prema podukama poruka iz serija, a posebno me je iznenadilo vježbanje tolerancije od strane ljubitelja/fanova. Njihova etičnost i tolerancija izvodi se iz razumijevanja sadržaja priče

---

<sup>14</sup> Rasprave o etičnosti etnologa/kulturnog antropologa u članku: Zebec, Tvrtko. 2009. „ Etika u etnologiji/kulturnoj antropologiji“. Etnološka tribina 32, Vol. 39: 15-53.

serije.

Moralne smjernice ljubitelja Zvezdanih staza temelje se na interpretacijama ‘povijesti, općoj ideologiji i institucionalnim praksama’ Starfleet International, internacionalne organizacije, fanovskih klubova kojih danas ima 4000 (usp. Kazinetz 2001: 77).

Tolerancija vezana uz ‘Prime directive’ specifičan je način odnošenja prema ljudima u svojoj okolini. Odgovor na pitanje kako se u narativu serija Zvezdane staze ponašaju pripadnici Federacije podudara se sa pravilima ponašanja i tolerancije u svakodnevnicima ljubitelja. Način korištenja ‘Prime directive’ opisana je u puno situacija u epizodama, kazivač mi objašnjava:

“... Primarna direktiva, ‘Prime directive’ to su izguglaj malo po kojem se ravna pod kojim, to su zapravo skup pravila pod kojim se radi, to su pravila, da li se smiješ na primjer, ti imaš bolje razvijenu tehnologiju od tih stanovnika na tom planetu, ne smiješ se petljati u te stvari, znači oni se moraju sami razviti, doći do tog nivoa da mogu s tobom komunicirati i sad tebi je u cilju da se ne petljaš u njihove poslove ... stvari ispadnu vrlo, vrlo komplicirane” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

U svakodnevnim situacijama interpretacija tog imaginarnog kodeksa Federacije znači suzdržavanje od reagiranja i tolerancija dok zaista nema drugog izbora i potrebno je reagirati, a to se čini uz rijetke iznimke. “‘Prime directive’ je jedna od tema, koja može uključiti u raspravu ljubitelje Zvezdanih staza i etnologe/antropologe. Tema je prisutna u seriji i podudarala se naizgled s etičkim kodeksom AAA<sup>15</sup>, a ta moguća povezanost bi mogla pokrenuti dugotrajne rasprave, što bi ljubiteljima/fanovima bilo zanimljivo. Za ponovno osvještavanje prihvaćenih pravila, potrebno je pogledati epizode vezane uz tu temu, raspraviti i prepoznati mogućnosti te stvoriti ideje za daljnja postupanja u svakodnevnicima. Moj zadatak kao etnologa/antropologa je značio u potpunosti uvažavati njihovu potrebu korištenja priče i načina na koji je oni upotrebljavaju u svojoj svakodnevnicima. Kako bih što bolje opisala svakodnevna ponašanja ljubitelja/fanova, bilo je potrebno štititi kazivače, kako ih ne bih dovela u neugodnu situaciju ili utjecala na njih svojim prisutnošću ili istraživanjem. Promjene koje su nastajale u njihovim svakodnevnim praksama, a bile su povezane s istraživanjem, događale su se uz njihov pristanak. U istraživanju sam se u potpunosti pridržavala Etičkog kodeksa Hrvatskog etnološkog društva,

---

<sup>15</sup> American Anthropological Association, Code of Ethics of the American Anthropological Association  
<http://www.aaanet.org/profdev/ethics/upload/ethicscode1998.pdf>

objasnila sam kazivačima stavku II Etičke odredbe i naglasila kako u svakom trenutku mogu odustati od istraživanja. Posebno u ovom radu sam morala paziti na mogućnost potencijalne štete koju bi mogla imati „USS Croatia“ - Udruga ljubitelja Zvezdanih staza.

## 2.1. Priča Zvezdanih staza oblikovana medijima i konzumerizmom

Kristin Thomson u knjizi *Storytelling in Film and Television*<sup>16</sup> napominje kako su ljudi:

“razvili sposobnost razumijevanja ostvarenog vizualnog narativa, zbog njegovog čestog korištenja. Prije tehnološkog razvoja, ljudi koji su živjeli izvan gradova imali su ograničeni pristup dramskim izvedbama. Povremene posjete kazališnih grupa ili lokalne predstave bile su izvođene od strane školskih ili crkvenih grupa. Film, radio i televizija su upoznali ljude s raznim žanrovima, a mnogi su naučili pratiti komplicirane priče koje su prikazivale pokretne slike. Stvorila se bliskost s televizijskom serijom koja se sastoji od više priča Zvezdanih staza. Razvoj multimedijске sage<sup>17</sup> temelji se na televizijskom prikazivanju, filmu, tisku i Internetu. Ljudi su usavršavali vještine narativnog razumijevanja, dok su neki gledatelji postali sofisticirani konzumenti narativa<sup>18</sup>” (2003: 79).

Praksa poznavatelja serija Zvezdanih staza je intenzivno korištenje vizualnih sadržaja kojeg više puta gledaju, zatim usmenom predajom kod zajedničkih susreta ili preko društvenih mreža razmjenjuju i nadograđuju te razvijaju zajedničku priču o Zvezdanim stazama. Priča se uvijek obnavlja i izgrađuje u raspravama usporedo s promjenama u svakodnevnicima. Ponekad je potrebno pogledati ponovno neku epizodu, kako bi se razumjelo nešto što se prije nije uočilo.

Ljubitelji Zvezdanih staza podjednako razvijaju vještine narativnog razumijevanja i koriste priču u svakodnevnicima, dok su izraz konzumerizam prihvatili u vlastitu priču koristeći Internet, medije te gledajući serije. Više puta u razgovorima spontano su mi ukazali na pojam konzumerizma koji

---

<sup>17</sup> Duga priča o herojskim postignućima. Izvor: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/saga>

<sup>18</sup> Prijevod Vanja Vojvodić

se uklopio u interpretaciju narativa Zvezdanih staza:

“Znači gledaj serije konzumiraj to kao nešto što se mora proći u životu, ako uspiješ nać barem jedan posto od onoga što smo mi spoznali i stekli kroz sve ove godine gledanja Treka, jako puno ćeš profitirati...” (Jean - Luc Picard, kazivać rođen 1979). Kazivać mi se obraća savjetima na koji način trebam pristupiti korištenju priće Zvezdanih staza i objašnjava kako je uz priću Zvezdanih staza usvojio konzumentske prakse. Stav o prihvaćenim konzumentskim praksama koje postaju dio priće i prepoznavanje konzumacije, je samo jedan od malih segmenata usvajanja narativa koji se propituje, a prema njemu se razvija složen odnos. Kazivać mi zatim objašnjava u kontekstu konzumiranja sadržaja serije kako ona njima znaći kao prića koja može osmisliti svakodnevicu, a objašnjava tko je konzument:

“Konzumerist je onaj koji koristi baš od A do Ž dere cijeli meni koji mu ovi serviraju, mi ipak naćemo tu nešto” (Jean - Luc Picard, kazivać rođen 1979).

Razliku između fanova i konzumenata sugeriraju Tulloch i Jenkins’s, “konzumenti pasivno prate nemaju široki socijalni identitet kao fanovi medija znanstvene fantastike, zato što aktivno ne sudjeluju aktivno u fandomu kao socijalnoj, kulturnoj i interpretativnoj instituciji” (usp. Kozinets 2001: 69).

Isti kazivać ćlan Udruge USS Croatia mi objašnjava kako kod fanova/ljubitelja postoji i angažman koji nije povezan s konzumiranjem:

“.... nije Gene Rodenbery uspostavio Star Trek ..., znaći ja vama dajem Star Trek i vi to morate konzumirati vi morate to poštovati, vi morate ovo, vi morate ono, on je napravio seriju na temelju svoje vizije i sad mi smo fanovi koji su stvorili pompu oko toga, mi smo shvatili da je to drugaćije od drugoga da to vrijedi više, da to vrijedi gledat da to vrijedi promišljat i stvarat svoje vizije i svoje priće znaći ljudi su ti koji su stvorili Star Trek kao kulturu, ne onaj koji je napisao priću nego on je daje, a ti radi s njom šta hoćeš znaći, ako vidiš vrijednosti u njoj onda je koristi da si izgradiš život i onda to postaje kultura, ne po difoltu da ne znam bilo šta ili kultura ili nekakvo dobro materijalno, nematerjalno koje postoji samo od sebe tek time što ljudi to shvaćaju kao nešto posebno, to postaje vrijednost, nije postavljena kao vrijednost unaprijed.” (Jean – Luc Picard, kazivać rođen 1979).

Kazivać mi ukazuje na koji način on koristi priću Zvezdanih staza, a korisnici su pozvani na

promišljanje i nadopunu svojim sudjelovanjem i slobodno mogu interpretirati njezin smisao. Ljubitelji/fanovi odabiru svjesno biti konzumenti medija, ali naglašavaju kako nisu pasivni primatelji, već seriju aktivno koriste i ona ima posebno značenje u njihovom životu. Narativ Zvezdanih staza i vizualne sadržaje koriste kontrolirano i potpuno svjesno, dok je utjecaj okoline drugih fanova i fandoma poželjan. Korisnici uče kako koristiti, ponašati se, upravljati svoje postupke u svakodnevnici i u grupi s kojom dijele zajedničku priču.

Organizator događanja u Udruzi koji se bavi postavljanjem sadržaja na Internetu objašnjavajući aktivnosti uvodi spontano izraz ‘konzumiraju’:

“... USS Croatia imamo stranicu imamo i grupu i ti ljudi, kad imaju pitanja i kad ima kakvo događanje, može se otvoriti kao event kao događaj ... pozoveš ljude i onda ti oni kažu, ti ljudi će ti doći i ti znaš s koliko ti ljudi barataš i automatski slažeš im prostor i šta ćeš im dati znači moraš im pružiti neki sadržaj napraviti neki program oni dođu oni to iskonzumiraju i ideš dalje... meni nije sad u cilju, ja kao vođa da ja sad njima sve serviram i da oni sad to konzumiraju”  
(Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Članovi Udruge koriste medijske sadržaje, a izraz konzumirati se koristi kako bi se prikazala praksa koju i Udruga teži slijediti u kontekstu drugih Star Trek organizacija, koje mogu imati i različit odnos vezan uz korištenje proizvoda serije. Neki se članovi trude kako bi razvili aktivnosti Udruge, te usvajaju pojam konzumerizma, vezano uz iznošenje podataka aktivnosti ljubitelja, dok se od svih članova, traži aktivan angažman kako bi Udruga mogla biti prepoznatljiva unutar društva i konzumentskih praksi fanova u svijetu. Prema autoru Kozinetsu individualna identifikacija odvija se uz “afektivno uključivanje u slike i objekte masovnih medija, više nego subkulturnu participaciju koja je osnovna karakteristika fandoma” (Grossber, Harringtonu i Bielby prema Kozinets, 2001: 69).

Identifikacija udruge s drugim fanovima izvan zemlje i traženje suradnje, upućuje na traganje za afirmiranom pozicijom. Usvajanje konzumentskih ponašanja ljubitelji/fanovi, uvažavaju kao poželjne prakse, ali ih u Hrvatskoj ne mogu pratiti. Ljubitelji u Hrvatskoj bi se željeli identificirati kao fanovi koji provode konzumentske prakse, jer je to jedna odrednica fandoma, ali ponuda na koju bi ljubitelji/fanovi u Hrvatskoj reagirali, još nije razvijena.

Kozinets u svojoj etnografiji uvodi samo-identifikacijski kriterij, koji određuje ljubitelja članom skupine kako bi prikazao ideološki izvedene razlike između fanova i konzumenata. Mogu se



izdvojiti fanovi i oni koji su konzumenti prema tri odrednice, a to je dobrovoljno konzumiranje za vrijeme fizičkog okupljanja u zajednice, kreativno i subkulturno sudjelovanje, gdje je sudjelovanje više naglašeno u odnosu na konzumaciju proizvoda masovnog tržišta (usp. Kozinets 2001:69).

Ljubitelji/fanovi u Hrvatskoj odbijaju konzumaciju i izražavaju svoje stavove prema tome, dok kreativno participiraju i sudjeluju u raspravama i raznolikim aktivnostima. Kazivač objašnjava svoj stav prema sudjelovanju na konvencijama, a postoji tendencija razvoja konzumacije kulturnih sadržaja i u Hrvatskoj:

“U Slavoniju je najbolje otići na konvenciju Domikon zbog gostoljubivosti jer ono ekipa je dobra i znaš da će ti biti ono lijepo ili otići na Liburnicon, koji je jako zadnjih godina komercijaliziran, sve se onako gleda kroz biznis jesmo li uspjeli zaraditi, koliko je ljudi došlo, kolika je posjećenost, onda dolazi raznorazna ekipa za koje ne znam koji su, zaštitara ima gomilu koji su baš ono nabrijani, baš kad sam ja zadnji put bio, pričao sam ti ... (Julian Bashir, kazivač rođen 1982).

Sugovornik komentira njegov stav:

“U biti malo se pretvara u one Američke konvencije’ (Jonatan Arher, kazivač rođen 1987). Nakon toga mu sudionik razgovora odgovara:

“Više se pretvara u festival, idemo jesti, piti i zezati se, više ono idemo tamo na predavanja, kvizove, Sferakon je zadržao taj štih one klasične konvencije, imaš zafrkanciju, imaš kvizove, imaš predavanja, imaš knjige, imaš serije, imaš sve, sve je onako obuhvaćeno”(Julian Bashir, kazivač rođen 1982).

Kazivač jedan od organizatora Domikona<sup>19</sup>, jedine Star Trek konvencije u Hrvatskoj, iznosi svoja razmišljanja vezana uz konzumerizam:

“Međutim to je prisutno već pedeset, šezdeset godina i ako je to prisutno kod ljudi ... i ako se to cijelo vrijeme i ako se to na nekoj, neću reći visokoj razini nego stabilnoj razini konzumira, do kad je to subkultura jel..” (James T. Kirk, kazivač rođen 1983).

Na tvrdnju iz upitnice koju su ljubitelji znanstvene fantastike ispuniti na Sferakonu: “Stvarnost je

---

<sup>19</sup> Hrvatska Star Trek i NLO konvencija. Deveta po redu Star Trek i NLO konvencija Domikon 2015. održat će se 19. i 20. rujna 2015. godine, na staroj lokaciji u prostorijama Kluba mladih - Donji Miholjac, izvor: <http://domikon.kmdm.hr/>

takva zato što se s njom slaže velika većina ljudi, fanovi i fantastika su manjina ukoliko bi ih bilo više opis stvarnosti bi bio na njihovoj strani', jedan od odgovora ljubitelja/fana Zvezdanih staza je: 'Da, definitivno'. Na tvrdnju: 'Ideje iz serija budućnosti bi se mogle primijeniti i ostvariti, pitanje je samo vremena, sve je priča i stvarnost se može promijeniti', isti ljubitelj odgovara: "Uz odgovarajuće globalno odobrenje i želju, da".

Priključivanjem konvencijama znači osim zabave izraziti i potrebu za afirmacijom svojih ideja pred većim auditorijem. Ukoliko bi ljubitelji/fanovi imali mogućnosti za izražavanjem osobnih stavova i izvan za to predviđenih mjesta, oni bi bili spremni izraziti svoje ideje.

Konvencija Zvezdanih staza – Domikon je koncipiran idejno prema porukama priče, kojoj se posjetitelji mogu više posvetiti, kazivač naglašava mogućnost ekonomskog značaja Domikona za zajednicu:

“Sami ekonomski aspekt je bio vidljiv već kroz to što Domikon organizira Klub mladih, Udruga mladih koja je nevladina Udruga. Dakle nema neke stalne prihode, ovisi o projektima koje ostvaruju volonteri i već na temelju toga je vidljiv taj ekonomski aspekt, neko dakle volontira troši svoje vrijeme da bi donio nešto zajednici i ne samo da bi jel zajednica imala nekakve koristi od toga te materijalne, nego čak i te kulturne...” (James T. Kirk, kazivač rođen 1983).

Konzumiranje ljubitelji u Hrvatskoj doživljavaju kao usvajanje priče i unošenje serije u vlastiti život, svjesni su kako koriste medijske komercijalne proizvode, ali ih prilagođavaju svojim potrebama.<sup>20</sup> Konzumiranje poistovjećuju s gledanjem serija i filmova Star Trek franšize, cilj im je i ostale pripadnike društva upoznati sa svojim stečenim gledištima na svijet.

Kazivač iznosi svoje buduće planove vezane uz organiziranje konvencije Domikon:

“... htjeli smo dakle iskoristiti Zvezdane staze da povežemo ljude da povežemo sebe s drugima, koji su jel u tome, da dovedemo druge u to ipak jedno manje mjesto ...” (James T. Kirk, kazivač rođen 1983).

Antropolog Ul Hanerz propituje termin sub koji je prema njemu višeznačan te se pita da li je subkultura dio veće kulture ili nešto subordinirano dominantnoj kulturi, pobunjeničko ili inferiorno po broju članova. Prema autoru Kozinetzu subkulture se mogu istraživati kao fenomen koji nije devijantan. Puno pristupa subkulturama istražuju teme devijantnosti, među njima su

---

Slack i Whitt, koji navode kako se pripadnici subkultura promatraju kao devijantni iz razloga 'intrinzičnih vrijednosti unutar grupe koje se ne uklapaju u šire društvo' (usp. Hanerz, Slak i Whitt prema Kozinets, 2001: 68).

„Holt tvrdi kako je empirijski razvoj koncepta subkulture konzumacije povezan s dijeljenom konzumacijom istog objekta, pretpostavlja se teksta, nužno izražava zajednički dijeljeni identitet“ (Holt prema Kozinets 2001: 68).

Konzumaciju ljubitelji poistovjećuju s gledanjem serija, a na temelju toga se gradi identitet članova kao kompetentnih poznavatelja serija koji mogu sagledavati svakodnevnicu podučeni pričom iz serija i vježbati se u usavršavanju etičkih stavova i dovoditi ih u odnos s promjenama u svakodnevnicu.

Ljubitelji/fanovi Zvezdanih staza, ne žele sebe vidjeti kao pripadnike subkulture, već žele podijeliti svoju priču sa što više sudionika i na taj način prenijeti u svijet usvojena razmišljanja. Promatraju sebe kao dio šire zajednice konzumenata serije, s kojima dijele zajednička uvjerenja.

Robert V. Kozinets u članku '*Utopian Enterprise: Articulating the Meanings of Star Trek's Culture of Consumption*', počinje s rečenicom kako je 'Star Trek možda jedan od najvećih fenomena konzumerizma našeg vremena'<sup>21</sup> (usp. 2011:67).

Od velikog broja autora prihvaćeno je kako subkulture, osiguravaju utjecajna značenja i prakse koje strukturiraju konzumente, njihove identitete, akcije i odnose. Prethodna istraživanja konzumerizma su istraživale tekstove masovnih medija i njihov utjecaj, kulturni konzumerizam njihova značenja i prakse i subkulture vezane uz konzumaciju. Masovni mediji navode na konzumentsku 'kulturu visokog rizika'. Mnoge subkulture kao pankeri, surferi, hipiji, Gothi, hakeri oslanjaju se na reprezentaciju u masovnim medijima, gdje 'predstavljaju svoje mitske ikone, mjesta i vrijeme' (usp. Kozinets 2001: 67).

Kozinets promatra skupine Zvezdanih staza kroz prizmu konzumerizma, dotičući se i ostalih tema vezanih uz fanove i iz toga izvodi druge pojmove vezane uz fenomen Zvezdanih staza.

“Schouten i Mc Alexander su sastavili termin 'subkultura konzumacije' koji se razvijao empirijski i teoretski, koji se odnosi na subgrupu u društvu koja ima zajedničku predanost određenoj klasi produkata, brandu ili konzumentskoj aktivnosti. Članovi u toj grupi sebe definiraju u širem kulturnom kontekstu, gdje

---

<sup>21</sup> Autor objavljuje svoj članak izdavaču The University of Chicago Press, istraživanje se odnosi na područje SAD

mogu pronaći značenje za zajednicu, zadržavajući pozicije kontrastiranja, koja je izvedena iz konzumerizma “ (Hedbiga prema Kazinetz 2011: 68).

Stavovi Hrvatskih ljubitelja mogu ilustrirati neke od razrađenih ideja koje su akademici pronašli u priči Zvezdanih staza, dok članovi obrađuju priču i izgrađuju svoja mišljenja o svijetu. Gledanje serije izaziva korisnike na kritička razmišljanja, dok oni sudjeluju aktivno i prerađuju diskusijama ‘kulturu visokog rizika’ (usp. Kazinetz, 2001: 67).

“Da to je isto imaginacija dakle taj kapitalizam to što kažu svi ti, te gluposti ti trgovinski sporazumi i svako malo neki novi koji bi trebao biti bolji od prošlog ... free market znači to slobodno tržište je ono božanstvo kojem se sve treba podrediti i nalaziti novi način da se nađe, kako da funkcionira što bolje što efektivnije da se taj mali broj ljudi koji drži sve konce, da se sve više bogate ... jer na kraju to tržište taj kapitalizam je što je to, onak ne možeš ga opipati, postavljen je kao neka vrijednost, koji nije ni najbolja ni najveća, isto treba ga mijenjati i propitivati” (Jean – Luc Picard, kazivač rođen 1983).

Hannerz uzima u obzir u razradi pojma subkultura one konotacije koje nisu poželjne, a jedna od njih je pobunjenička (usp. Hannerz prema Kozinets, 68: 2001).

Mogućnost zamišljanja drugačijeg društvenog uređenja razrađuje se u mnoštvu serija Zvezdanih staza, a članovi su te poruke naučili čitati. Ideje za razvijanje ‘pobunjeničkih’ izjava je jedna od interpretacija priča serije. Članovi se okupljaju kako bi raspravljali o serijama koje nose razne poruke i propituju stvarnost, među njima uz teme koje obrađuje serija Zvezdane staze, a to je ekonomija u budućnosti.

Autor Kazinetz ističe da je visoka afektivna artikulacija Zvezdanih staza usporediva s religijom ili mitom. Priča je prisutna kao socijalno strukturiranje značenja i praksi ljubitelja. Mitske i komercijalne artikulacije su kod ljubitelja objedinjene, dok uključeni u priču ‘investiraju’ sebe, dok su Zvezdane staze površinski komercijalni proizvod (usp. 2001: 71).

Ljubitelj Zvezdanih staza usvaja dva kontradiktorna identiteta. Jedan je oblikovanje postupaka u životu u kojem je ideal konzumacija i težnja prema poretku koji se temelji na izostanku novčane potrošnje u budućnosti, a o tome se vode dugotrajne rasprave. Ekonomska jednakost u 24. stoljeću<sup>22</sup> ‘događaj’ je u budućnosti iz kojeg se mogu izvoditi razne interpretacije situacija u svakodnevnici. Rasprave vode prema promišljanju aktivnog angažmana ljubitelja/fanova i potrebi

---

<sup>22</sup> Izvor: <http://en.memory-alpha.wikia.com/wiki/Money>

promjene društva, dok su njihovi postupci zapravo usmjereni prema realizaciji potrošnje. Ljubitelj/fan Zvezdanih staza teži biti dio ideja i na međunarodnoj razini. Ljubitelj/fan se suočava sa situacijama u kojima kao pripadnik fandoma, mora zadovoljiti svoju ulogu i definirati odnos prema zajedničkoj konzumaciji kulturnih sadržaja<sup>23</sup>. Pripadnici skupina u isto vrijeme usvajaju ekonomski mit budućnosti<sup>24</sup> u kojem su svi jednaki, novac ne postoji, a tehnologija i razvoj društva temelji se na izumu replikatora koji može proizvesti sve što im je potrebno.

Zvezdane staze su postale “način života mnogih ljubitelja”, a za mnoge je priča “zauzela mjesto zajedno s metanarativima i mitologijama zapadne kulture” (Jindra prema Kazinets, 2001:77).

Kazivač objašnjava temu vezanu uz mogućnosti intenzivne kulturne konzumacije koja u Hrvatskoj prisutna vrlo malo: “Pa dobro ono mi smo malo atipična Udruga, nismo mi klasični kak su vani Trekeri” (Hoshi Sato, kazivač rođen 1982). Ekonomski mit budućnosti je sadržaj koji se može pročitati u serijalima Zvezdanih staza, priča se koristi i ne propituje, a sadržaj je ostvaren prikazivanjem serija i temelj je daljnjih diskusija i zamišljanja akcija prema promjeni društva.

Grenz objašnjava kako su antropolozi nakon dvadesetog stoljeća postajali sve više svjesni važnosti mita u ljudskom društvu. Mit utjelovljuje srž kulturnih vrijednosti i vjerovanja i u tom smislu sadrži elemente religioznosti. Istraživanje antropologe vodi do zaključka kako je svako društvo povezano sistemom mitova, dok oni održavaju društvene odnose i stvaraju osnovu na temelju zahtjeva za njihovim legitimitetom. Postmoderni mislioci govore o sistemu legitimnih mitova kao narativima ili metanarativima. Mitovi sadrže narativne vježbe koji umanjuju snagu argumentacije i dokaza te u biti osiguravaju osnovna značenja u kojem se svaka zajednica legitimira (usp. Grenz 1996: 44). Salomé Sola Morales kada objašnjava mitove navodi da oni:

“kao i medijske priče osiguravaju članovima zajedničku “vodilju” i informacije koje im omogućavaju smještanje u identifikacijskom procesu u psihološkom smislu” (2013: 35). Manfred Frank govori kako “mit teži zajedničkom razumijevanju članova društva i harmoniji njihovih vjerovanja” (Frank prema Morales, 2013: 34).

Nove perspektive u način interpretacije serija ljubitelja/fanova uvodi Kozinets. Autor prema

---

<sup>23</sup> Ljubitelji konzumaciju preko prikupljanja stranih časopisa, literature, maketa svemirskih brodova, brandova i proizvoda koji se mogu pronaći na Internetu u skladu sa svojim mogućnostima.

<sup>24</sup> Pojam koji sam osmislila, za potrebe ovog rada

Smithu promatra konzumente koji stvaraju raznolikost značenja u kontekstu produkata masovnih medija. Autor opaža kako “sva konzumentska značenja nisu stvorena jednakima”, dok je “dominantno značenje koje su konstruirali gledatelji i konzumenti ‘egalitarizam, nada i utopija’”. Zvezdane staze su konstruirane od publike kao “izraz stvarne univerzalne etike i opće predviđanje stvarne budućnosti”(Kozinets prema Smith 2011: 76).

Ljubitelji/fanovi koji se povezuju u skupine imaju različite pristupe i mogućnosti stjecanja novca, iako svi dijele iskustva ‘čitanja’ iste priče. Ekonomski mit budućnosti, egalitarnost i besklasno društvo, teme su koje su upisane u priči serije, koja povezuje ljubitelje/fanove. Razlike među njima mogu nastati u stvarnoj mogućnosti jednakog usvajanja kulturnih konzumentskih sadržaja.

Usporedno s tim praksama usvojili su narativ koji potiče stalne diskusije temeljene na općeprihvaćenom, ekonomskom mitu budućnosti, gdje teže prema svijetu u kojem nema novaca. Star Trek frašiza nudi komercijalne sadržaje, dok su ljubitelji u Hrvatskoj usvojili elemente ekonomskog mita vezanog uz budućnost i većina ljubitelja žanra znanstvene fantastike prepoznaju dominantnu temu u Zvezdanim stazama što znači kako su pažljivo pogledali Zvezdane staze i nadopunili znanja uz rasprave na društvenim mrežama. Izostanak intenzivnih konzumentskih praksi na Sferakonu, ljubitelje preko godine više upućuje na gledanje serija i dijeljenje mišljenja na društvenim mrežama. Upitnica koju su ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra ispunjavali na Sferakonu sadrži slijedeću tvrdnju:

“Za promjenu u budućnosti je potrebna promjena svijesti (opiši, podsjeća me na seriju, film ili odgovori da ili ne)”, prepoznata je priča iz Zvezdanih staza koja je ljubiteljima znanstveno fantastičnog žanra poznata. Ljubitelji znanstvene fantastike odgovaraju:

“Da, film Star Trek: First contact bi bio primjer početka promjene globalne svijesti”, “Da, podsjeća na Star Trek”, “Ovisi koje budućnosti Star Trek, sigurno da”, “Da, filozofija Star Treka bi najviše pridonijela pozitivnoj promjeni.”, “Da, u Star Treku je to dosta objašnjeno, kad oni opisuju Federaciju i slično, kroz Federaciju su dostigli tehnološke stvari, uvjetovalo je promjene u mentalitetu, svijesti.”, “Da, kao Star Trek”.

Odgovori pokazuju koliko su ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra usvojili narativ Zvezdanih staza i koliko on znači u interpretaciji i mogućnosti zamišljanja budućnosti. Priča Zvezdanih staza zauzela je posebno mjesto i među ljubiteljima znanstveno fantastičnog žanra, a s porukom

serije je većina njih upoznata. Promjena svijesti povezana je s tehnološkim izumom replikatora<sup>25</sup> koji nakon toga dovodi do ekonomske jednakosti u 24. stoljeću. U dalekoj budućnosti prema priči ne postoji potreba za novcem, dobrima, razlike među ljudima su nestale. Za kvalitetne diskusije i mogućnost izgradnje novog i boljeg alternativnog svijeta potrebno je dobro poznavati priču. Ljubitelji u Hrvatskoj su konzumenti u smislu korištenja serija i brandova na Internetu te teže potrošnji. Konvencije koje se održavaju u Hrvatskoj se tek pripremaju pripremiti sadržaje za nove kulturne konzumente.

## 2.2. Intervencija u korištenje/konzumaciju medijskog narativa autora Gena Roddenberya

Televizijske kuće zbog potrebe za zaradom traže zainteresirani auditorij, a ljubitelji/fanovi se teže organizirati kako bi mogli utjecati i oblikovati što više, sadržaj poruka serija.<sup>26</sup> Danas se serije Star Treka ne mogu pogledati u redovitom programu na televiziji. Ljubitelji/fanovi ih mogu pribaviti na Internetu<sup>27</sup>, dok su neki fanovi prepiskom na društvenim mrežama, tražili izvođenje serija i na hrvatskoj televiziji.<sup>28</sup>

Izvođenje serija značilo bi priznanje, prihvaćanje ideja i mogućnost pristupanja novih generacija i sudionika prema zajedničkom cilju. Prikazivanje na televiziji bila bi prilika ljubiteljima/fanovima za sudjelovanje u 'viziji Gena Roddenberya' i afirmiranje u društvu.

Identifikacija sa sadržajem serije i razvijanje imaginacije kroz seriju, proizlazi iz kulturnog proizvoda franšize na koji producenti imaju autorska prava, a ljubitelji/fanovi te sadržaje koriste. Dugotrajnim korištenjem serije, oni su tu kontradikciju osvijestili, sudjeluju u razmjeni komercijalnih vizualnih proizvoda na Facebook- u. Aktivno se zauzimaju za zaštitu zajedničke priče koja je nastala na temelju serija te žele utjecati na sadržaj i identitet njezinog daljnjeg proizvodnja.

---

<sup>25</sup> Izvor: <http://en.memory-alpha.wikia.com/wiki/Special:Search?search=replicator&fulltext=Search>

<sup>26</sup> Posebno ću izraz objasniti u slijedećem poglavlju

<sup>27</sup> Izvor: <http://watchseries.ag/>

<sup>28</sup> "Moram razočarati fanove Zvezdanih staza, HRT ih je kako znate nedavno u kontinuitetu sve emitirao. Next generation 2008. godine, Deep space 9 također 2008., Voyager 2009., Enterprise 2010. koji je emitiran do cca ljeta te godine. U ovom trenutku dakle nemamo plan u skorije vrijeme ponovno ih emitirati jer mora proći barem 2-3 godine." izvor: <http://forum.hrt.hr/viewtopic.php?f=47&t=14636&sid=8940c326fe9c3ddf6963900c9697bed8>

Lincoln Geraghty et. al spominju potrebe fanova za radom na sebi 'self - improvement', otkrića sebe 'self-discovery' te korištenja tema humanosti, a te pojmove povezuju s razvojem franšize (usp. 2008: 4).

Ljubitelji/fanovi su razvili mehanizme pritiska na producente serija kako bi utjecali na njezino prikazivanje. Geraghty u knjizi '*Living with Star Trek: American Culture and the Star Trek Universe*' navodi:

“1967 kada su prve serije ulazile u drugu sezonu i one su se isto suočile s otkazivanjem prikazivanja na televiziji. Nakon uspješne kampanje koje su vodili fanovi, serija je završila svoju treću zadnju sezonu. Suvremena situacija može podsjetiti kako Zvezdane staze imaju dugu povijest otkazivanja i problem imiđa. Enterprise nije prva serija koja je bila izložena kritici i komercijalnom neuspjehu”(Geraghty 2007: 1).

Enterprise je otkazan nakon četiri sezone, a to nije odgovaralo situaciji s TNG, DS9 i Voyager, aktivnost fanova postala je karakteristika franšize. Fanovi u svijetu se mogu brojati u milijunima, epizode su na pretplati, a događaji u franšizi su osigurali popularnost serija (usp. Geraghty 2007: 5).

“Serije su kreirale koncept fanovskih konvencija (poduzetništvo multimilijunskog iznosa za sakupljače i fanove cijelog svijeta), a u isto vrijeme su dale ljudima jedinstveni prostor gdje mogu izraziti svoj osobni identitet” (Geraghty et al. 2008: 4).

Postoji kontradikcija u ponašanju ljubitelja/fanova, oni su aktivni kozumenti i kritičari konzumerizma. Angažman Gena Roddenberryja, možda može tu situaciju djelomično objasniti. Autor je bio predan svojim radom na filmovima Zvezdane staze i inicirao okupljanja fanova. Prema Anonu u članku '*Star Trek and Gene Roddenberry's Vision of the Future*': The Creation of an Early Television Auteur.?

“Gene Roddenberry kao autor Star Trek serija (1966-1969) i Star Trek: The Next Generation (1987-1994) stvorio kulturni fenomen, dok je prema Roush i Anon-u „zaslužan za prikazivanje dva najduža televizijska programa” (Kmet 2012: 55). “Ranih 70-tih Gene Roddenberry - i počinje sudjelovati na Star Trek konvencijama, događanja postaju oznake Gene Roddenberry-ija” (Engel prema Kmet 2001: 55). “Iako su neke priče o produkciji serija odbačene, Roddenberry je ostao glavni autor vizije iza serija koje su se prikazivale” (Engel prema Kmet



2012: 55). “Nekoliko dana prije prikazivanja prve serije ‘The Man Trap’, Roddenberry, prisustvuje 24 godišnjoj World Science Fiction Convention u Cleveland-u, Ohio i prikazuje pilot epizode po prvi put. Autor serija se prikazuje u javnosti, prije nego što su se emitirale na televiziji” (Engel prema Kmet 2012: 56).<sup>29</sup>

“Prema Herbert F. Solow-u Desilu potpredsjedniku produkcije i izvršitelju poslova produkcije serija, na kraju druge sezone Star Trek je dobro primljen od fanova znanstvene fantastike na konvencijama za razliku od drugih ponuđenih televizijskih sadržaja i dramskih filmova” (Solow and Justman prema Kmet 2012:56). “Roddenberry je nosio kostim iz serije na konvenciji, a susreo se s najutjecajnijim članovima Science Fiction Writers Amerike, skraćeno SFWA, ime je kasnije promijenjeno u Science Fiction and Phantasy. Neki od njih su vršili pritisak na NBC kako bi se obnovilo prikazivanje serija u drugoj sezoni. Roddenberry je također počeo izrađivati vlastitu verziju povijesti produkcije, što bi cenzori NBC - a proglasili antagonističkim” (Kmet, 2012:56).

Roddenberry se svojim djelovanjem aktivno želio probijati u medijski prostor i svoje autorske ideje iz serija prikazivati širokoj publici. Takve postupke slijede i mnogi fanovi stvarajući vlastite tekstove ili filmove po uzoru Zvezdanih staza, gdje žele participirati aktivno, nadograđujući medijski prostor svojim pričama i usvojenim uvjerenjima. Mediji i komercijalna industrija kreira skupinu pasivnih potrošača, dok su ljubitelji/fanovi Zvezdanih staza aktivno uključeni u korištenje medijskih sadržaja.

Kmet u svojem članku citira dio iz Roddenberry -eve knjige ‘*The Making of Star Trek*’ u kojem je izradio viziju sebe kao ‘producenta vizionara’ koji je autoritet koji stoji iza serija. Zapisao je kako se susreće kao

“pisac - producent s nemogućim zadatkom kada pokušava biti autor i producirati TV serije. Roddenberry je djelovao u uvjerenju kako je započeo program takvog značenja i važnosti koji bi na kraju u mogao promijeniti Ameriku u potpunosti, zbog toga se on vjerovatno ne bi uspio prikazati i održavati”

---

(Whitfield i Roddenberry prema Kmet 2012: 57).

Roddenberry-eve ideje prepoznali su mnogi fanovi/ljubitelji koji slijede njegovu izvornu ideju i prema tome određuju koje su serije u duhu priče Zvezdanih staza. U kontekstu daljnjih neuspjelih bitki s produkcijskim kućama, fanovi i dalje nastavljaju priču koja promovira za ono vrijeme previše slobodne ideje.

“Roddenberry je svojim aktivnim angažmanom uspio privući veliku pozornost i medijsku vidljivost s izradom knjige, govornim word albumom i stotinama pojavljivanja u živo do 1970, za mnoge fanove Roddenberry je ‘glas Zvezdanih staza’. Direktno je komunicirao s publikom što nije bila dosadašnja praksa, a postala je tek razvitkom tehnologije 1990. Tada su pisci producenti J. Michael Straczynski i Ronald D. Moore počeli koristiti Internet kako bi redovito komunicirali s fanovima Babylon 5 (1993 - 1998) i Star Trek: Deep Space Nine (1993-1999)” (Kmet 2001: 69).

Kompetentni ljubitelji u Hrvatskoj odbijaju povezati Babylon 5 sa Zvezdanih stazama i upućuju me na ispravno razumijevanje njihove priče i način korištenja serija:

“ ... Babylon 5, a to je to nema veze sa Star Trekom, mislim slična je serija, ali ljudi to miješaju, imaš sad ovu najnoviju seriju ova što je bila prije deset godina ENT Enterprise, se zove serija to je novija serija to je nakon 2000 - te i sad imaš te nove filmove što zadnje snimaju, imaš ta tri nova filma što sad planiraju, dva su već napravili treći je već u planu i imaš deset starijih filmova, to je u biti sav materijal koji trenutačno ima i to sve imaš na toj stranici, velim što prije počneš s tim to bolje, ako te to interesira, ako te to ne interesira (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

“Gene Roddenberry je razvio mogućnosti socijalnog network-a i prije vremena Interneta. Dodatak medijskoj ponudi koji nije bio do tad zabilježen od pisca/producenta. Danas se lakše može prići fanovima Twitter-u, blogo-vima, podcastovima i drugim medijskih sadržajima te na taj način s njima komunicirati tako da je javna vidljivost pristupačnija” (Kmet 2001: 69).

Serije Zvezdane staze se mogu preuzeti preko Interneta, a Internet je preplavljen i drugim informacijama i sadržajima znanja vezanih uz Star Trek franšizu. Ljubitelji u Hrvatskoj i u nekim

drugim zemljama druže se i okupljaju po stanovima, neki se od njih organiziraju u klubove ili u Hrvatskoj u Udruge, dok redovito raspravljaju među sobom o serijama na društvenim mrežama. Prije osnivanja Udruge ljubitelji/fanovi, su se okupljali po privatnim stanovima i družili uz serije, kazivač se prisjeća kako je bilo prije osnivanja Udruge:

“... recimo našli smo se kod nekog i gledali smo epizode, nije bilo Udruge i onda smo išli kod ljudi doma gledat, ja znam dosta država u kojima sam bio ne postoji Udruga nego ljudi se jednostavno nalaze doma ... U Izraelu recimo gdje sam bio, većina ljudi se nalazi doma, ima onda jednom godišnje, naprave kao neko događanje i onda se ljudi tako upoznaju” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Nove serije se ne snimaju dok ljubitelji gledaju serije po više puta. Isti kazivač govori o tome na koji način koriste serije:

“Ljudi još uvijek vole to je taj globalni fenomen tih fanova, te serije koji još uvijek traje, serija je već završila, već dugo i nema novih epizoda tih novih filmova, međutim fanovi još uvijek postoje, još se uvijek nalaze i još uvijek vole gledati tu seriju” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

“Termin kultura konzumacije se koristi radi konceptualizacije određenog povezanog sistema komercijalno proizvedenih slika, tekstova i objekata koji koristi određena grupa kroz preklapajuće i kontradiktorne prakse, identitete i značenja. Sve se to čini u svrhu razvijanja osjećaja njihove okoline, kako bi orijentirali članove i njihova iskustva u životu. Konzumenti se formiraju u povezanosti s objektima, tekstovima i ideologijama u konzumentska kulturna značenja sistema” (Thompson i Hsytko prema Kozinets 2001:68). “Značenja se određuju kontekstualno, kada utjelovljuju rasprave članova u posebnim socijalnim situacijama, ulogama i odnosima” (Hannerzu i Holtu prema Kozinets 2001: 68).

Prema autorima, serija proizvodi kulturu konzumacije, a ljubitelji/fanovi vode rasprave o temama koje su inicirane serijom, a potiče ih na usvajanje konzumentskih ponašanja koja oni interioriziraju i diskutiraju o njima. Kod hrvatskih ljubitelja/fanova je više prisutna kultura konzumacije gdje se koriste serijom, komercijalnim sadržajima vezanim uz nju i predmetima koje potencijalno mogu pribaviti.

Kazivač unosi potrošačke predstave u diskusiju o replikatoru, uspoređuje s poznatim iskustvima

sadašnjosti i komentira korištenje replikatora koji osigurava ljudima sve što je potrebno:

“... ne znam ima tamo neki market na onom planetu, pa hoće si kupiti nešto od obleke što nije standardno u replikatoru, pa onda da otisak prsta i plati tim svojim dijelom kredita ili kod teleportacije s javnih mjesta ima teleportacijske kredite da ne ide od dućana i WC - a i do mame i do tate 55 puta dnevno, tek toliko da se fiktivno limitira, neće mu nitko to zamjeriti, ali da bude unutar neke šprance.”

(Jean Luc Picard, kazivač rođen 1979).

Kazivač opisuje na koji način može usvojiti priču i povezati s predstavama trenutnih potreba za potrošnjom.

Drugi kazivač ima kritičan stav prema konzumerizmu i aktivno ga propituje:

“ Evo baš sad kad si spomenula novac ono, ti bi više Julian Bashira trebala pitati on o tome zna malo više, ali novac kao pojam nema apsolutno nikakvu vrijednost, nema svoju materijalnu vrijednost kao nekakvo dobro<sup>30</sup> kako nekakva kila banana ili nešto, banane imaju svoju vrijednost i ne znam kako se prije kroz povijest, trgovalo se isključivo stvarima (Jonatan Archer, kazivač rođen 1987).

Fanovi aktivno reagiraju u raspravama, konzumiraju medijske sadržaje, ali ih i u isto vrijeme aktivno i sudionički iskušavaju u svakodnevnici. Na isti način postoji mogućnost korištenja značenja, tekstova i ideologija koji se prikazuju, ljubitelji/fanovi ih preuzimaju ili ih nesvjesno usvajaju uz priču Zvezdanih staza. Problem se možda više nalazi na razini koje su zapravo ideje usvojili kroz korištenje serija, a nisu ih raspravili, što otvara opet nova pitanja. Vezano uz prakse ljubitelja u svijetu i inicijative autora serija, ljubitelji/fanovi se potiču na izradu vlastitih priča. Ljubitelji Zvezdanih staza u Udruzi potaknuti inicijativom jednog člana počinju pisati priče. Kazivač član Udruge, poznavatelj tipova brodova u seriji Zvezdanih staza objašnjava kako je pisanje zajedničke priče počelo:

” ...mislim na službenom Star Trek online forumu koji je povezan s igrom ... Pa to svi se mogu priključiti na njega ... Bilo je ljudi iz raznih zemalja i tako, anonimno, svatko piše po nikovima, nik nameovima i tak piše svatko tko se može uključiti kao svog lika, svoj brod na tu šemu. Da to je u biti fan fiction, samo što ne radi, ne piše jedna osoba, nego piše više njih, zajedno

---

ukomponiraju to, svatko svoj dio, svatko doprinosi, svatko može raditi između ostalog svoje sabplotove jel raznorazne ... Glavni plot koji naravno postoji, glavni događaj koji je u ovom slučaju bio početak drugog Dominijskog rata koji eto nije smješten baš u originalni svemir, nek u alternativni svemir, ali koji ima sličnosti s ovim originalnim...”(Charles Tucker, kazivač rođen 1989).

Ljubitelji su svjesni kako svoje aktivnosti pisanja tekstova, koja se nastavlja na priču Zvezdanih staza, ne mogu smatrati autorskim, ali su aktivno uključeni u pisanje fanovskih priča i članaka. Kazivač govori o pisanju fan fictiona, gdje u sastavljanju teksta priče sudjeluje više ljudi, koji nadograđuju priču Zvezdanih staza’ :

“Naša priča je izgrađena na elementima koje je Star Trek postavio ...Ti slobodno koristiš sve elemente iz Star Treka dokle god ne pokušavaš to naplatiti drugima”<sup>31</sup>(Charles Tucker, kazivač rođen 1989).

Iako su ljubitelji/fanovi svjesni kako ne posjeduju tekst, odlučuju se na dugotrajni angažman na tekstovima, zbog zabave i razvijanja vlastitih ideja. Kazivač izražava svoj stav o konzumerizmu vezanim uz medije i konvencije:

“Ja bih rekao da je taj konzumerizam nužno zlo, onako s obzirom da mi živimo u svijetu konzumerizma, a ne u svijetu utopijskog uređenja ... Da kako bi priča mogla imati nekakav stabilan temelj, koji bi se mogao dalje proširiti i to je možda bit zašto je ta komercijalna strana potrebna” (Jonathan Archer, kazivač rođen 1978)

Ideje koje su usvojili fanovi i koje su mi predstavili u istraživanju, pokazuju kako neki članovi aktivno propituju konzumentske elemente vezane uz frašizu Zvezdanih staza i na koji način uče uz priču.

Kazivač mi objašnjava kako je gradio koncepciju članka koji je pisao za časopis Udruge Fanzin:

“Znači ono što želim reći da ti neki producenti, zbog svojih vlastitih uvjerenja nisu određene poruke slali kroz seriju ..., tako da mislim da ono puni potencijal Zvezdanih staza nikad nije dosegnut. ... “I Enterprise i originalna serija su prerano ukinute, one su ukinute nakon tri sezone, radi premale gledanosti, Enterprise nakon četiri sezone, e sad onda sam išao, pokušao sam razaznat razlog, zašto su tako prerano ukinute ...” (Jonatan Archer, kazivač rođen 1987)

---

<sup>31</sup> Autorska prava su od CBS-a i Paramonta (Jonatan Tucker kazivač rođen 1989)

Na pitanje da li misli da je razlog komercijalan kazivač odgovara:

“Pa čak i ne toliko komercijalan nego očekivanja fanova više, jer uspjeh tih serija barem po nekom mom doživljaju u velikom ovisi o tome kako ih fanovi doživljavaju.”

U razgovoru s ljubiteljima iz Hrvatske, isti kazivač se prisjetio jedne reakcije fanova na sadržaje u seriji, gdje se je radilo o radnji u budućnosti, a mogla se je na neki način povezati sa sadašnjom situacijom:

“I kad se je to ovdje vidjelo mnogi su, ovdje se digla prepirka oko toga, mnogi su reagirali zbog toga... Pa mislim sami Trekiji ovi ovdje, fandom naš...većinom negativno prvo ne mogu nas izjednačavati, nismo isti...” (Jonatan Archer, kazivač rođen 1987).

Puni konzumentski angažman fanova Zvezdanih staza u Hrvatskoj izostaje, dok su se organizatori stranih konvencija dosjetili mogućnost velikih zarada koje mogu prakticirati pred svojom publikom. Nekoliko bivših članova Udruge USS Croatia - Ljubitelji Zvezdanih staza, uputili su se na Star Trek konvenciju u London. Jedna od bivših članica Udruge zapisala je svoja iskustva u časopisu koji izdaje Udruga.

“E sad, sama konvencija ... u petak smo došli tamo nešto prije 12 (kon je službeno počinjao u 2, ali su se od 9 mogle podići ulazice) i prvo što nas je dočekalo je oooooogroman red. Bio je to tek prvi u nizu mnogih redova, za razliku od hrvatskih konvencija, gdje na red možeš naletit jedino za šankom, ovdje su redovi bili ...posvuda. Redovi za ulazice, redovi za razne tickete, redovi za predavanja, redovi za fotkanje, redovi za autograme, redovi, redovi ... Prije početka kona, u petak, jedan čitav hangar je iskorišten samo za red” (Fanzin br. 31: 16).

“Janeway će možda ići na Filipine, jer je dobila poziv od predsjednice neke njihove banke ... Picard se ukazuje ljudima koji se penju na mt. Everest ... i s tim svojim ukazanjima spašava život ... Ova konvencija je bila pljačka ... Na fejsu postoji grupa o tome kako je ova konvencija pljačka i kako ljudi žele novac nazad” (Fanzin br. 31: 17).

Konvencije u Hrvatskoj nisu dostigle stupanj Star Trek konvencija u Londonu ili u SAD-u, prema posjećenosti i sudjelovanju u konzumiranju kulturnih sadržaja. Istraživanje ljubitelja/fanova u

Hrvatskoj nije ukazivalo na religiozne prakse, dok je bivša članica i autorica članka izjavila na radiju, a program su pripremili članovi Udruge Zvezdanih staza:

“Star Trek je religija... Morate mislit o Star Treku 24 sata na dan”.

Intenzivno korištenje komercijalnih sadržaja uz imaginaciju i iskustvo priče u kontekstu povećane konzumacije, proizvodi nove oblike predanosti ideji koji neki izjednačavaju s religijom. Kozinets pronalazi kod svojih kazivača iskustvo ‘nečeg što im je dano’, a mnogi ljudi ga izjednačavaju ‘nešto što je više od njih samih’. Osjećaj svetog u Zvezdanim stazama u kulturi konzumacije je povezana s ‘predanošću’ i zabilježena je kod fanova koji nisu bili institucionalno organizirani (usp. Kozinets 2001: 76).

Uz povećanu potrošnju fanovi na stranim konvencijama doživljavaju i ‘duhovna’ iskustva, a za glumce osim zarade postoji mogućnost stjecanja novih kontakata. Ljubitelji/fanovi će se pripremiti kako bi mogli izražavati svoje ideje razrađene zajedničkim raspravama i predstaviti na konvencijama<sup>32</sup>. Ovisi o organizatorima konvencija kakvu će nadograđenu priču Zvezdanih staza predstaviti ljubitelji/fanovi u svakodnevnicima javnih događanja. Ukoliko je komercijalni kontekst jedina mogućnost njihovog izražavanja, a postoji ponuda komercijalnih sadržaja vezanih uz Star Trek kulturne proizvode, njihov angažman će biti u potpunosti prožet tom ulogom dok će usporedo na društvenim mrežama raspravljati o pogledanim sadržajima serija koji će uključivati i elemente ekonomskog mita budućnosti. Jedan od posjetitelja Sferakona obučen u kostim Star Wars - a za vrijeme ispunjavanja upitnice i razgovora s njim objašnjava: “Mi još ne osjećamo ovdje toliko taj kapitalizam ... ja znam dosta o tome jer zarađujem kao game tester”. Konvencije izvan Hrvatske uz povećanu potrošnju izazivaju kod fanova neke pojave koje nisu zapažene u Hrvatskoj. Fanovi odbijaju mogućnost kako su Zvezdane staze religija i navode: “Star Trek nije religija” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Ljubitelji Zvezdanih staza u Hrvatskoj nisu u mogućnosti pribaviti proizvode Star Trek franšize, tako da ne mogu ostvariti konzumaciju, već konzumaciju moraju simulirati sami kako bi se i na taj način predstavljali kao dio globalnog fandoma.<sup>33</sup> Ljubitelji/fanovi Zvezdanih staza oslanjaju se na odnose kojima je temelj druženje, razmjena iskustava o epizodama i njegovanje

---

<sup>32</sup> “Te konvencije se odvijaju godišnje tri do četiri puta gdje se to održava pa ima Zagreb, Rijeka, Opatija, Osijek, Pazin”... Pripremu za tu konvenciju traju otprilike mjesec dana, znači u tih mjesec dana se priprema za kvizove, razna predavanja, ima tu puno toga.” (Tuvok, kazivač rođen 1983).

<sup>33</sup> Udruga USS Croatia - Udruga ljubitelja Zvezdanih staza posjeduje strane časopise, nekoliko maketa svemirskih brodova, plišanu lutku iz serije Zvezdanih staza, lutku Spock-a. Odjeću i kostime za konvencije šivaju kod krojača.

dugogodišnjeg prijateljstva, a trude se povezati s nekim Star Trek organizacijama izvan zemlje:

“ Mi u Hrvatskoj smo trebali biti posjećeni od ovog Harry Kima, ne znam kako se zove glumac, ali glumi lik Harry Kima u Voyageru, on je trebao doći tu kod nas u Zagreb na Sferakon u našu Udrugu i mi smo mu se javili međutim on je nama postavio neke uvjete, da mi njemu platimo hotel, pa da mi njemu platimo taksi, pa da ovo da ono, a Udruga nema tak tu lovu, niti bi netko od nas mogao to isfinacirati, nije nitko od nas bio zaposlen u to vrijeme i mi smo ga morali odbiti, on je mislio da je to kao u Americi, ono da smo jaki fanovi da imamo puno love, međutim da “(Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Dovoljno novaca unutar Udruge i sudjelovanje u potrošnji na zajedničkim okupljanjima i konvencijama je poželjna aktivnost i ljubitelji/fanovi teže zadovoljiti te zahtjeve.

Konzumerizam su prihvatili kao termin kako bi se referirali na medijski proizvod koji koriste dok u konzumentski sustav unose jedino vlastito vrijeme, interese i angažman. Ukoliko bi im bile osigurane mogućnosti i sadržaji za potrošnju, članovi Zvezdanih staza u Hrvatskoj imali bi se prilike priključiti i tom iskustvu koje imaju posjetitelji nekih stranih konvencija.

Iskustva ljubitelja Zvezdanih staza u Hrvatskoj vezana su uz razvoj i proširivanje priče te razvijanje drugih srodnih interesa. U slijedećim poglavljima prikazat ću na koji način oni ‘proizvode’ priču među sobom. Korištenje komercijalnih medijskih, Internetskih sadržaja povlači opasnost od prihvaćanja i nekih opasnosti koje nudi komercijalna industrija.

Nove serije se više ne snimaju<sup>34</sup>, dok zadnja snimljena serija Enterprise nije prema ukusu nekih fanova. Postoje mišljenja kako zadnji snimljeni film, nije napravljen u duhu Zvezdanih staza<sup>35</sup>, a mišljenja se razilaze dok ljubitelji/fanovi odabiru film i seriju koji će više puta pogledati. Neki ljubitelji se odlučuju za pisanje fanovskih priča, fanzina, snimanja filmova, organiziranja kvizova i 'parlaonica'. Vizija Gena Roddenberryja potaknula je kreativne aktivnosti fanova, koji se ne

---

<sup>34</sup> Jedan od problema je bio i u tome što nije bilo niti jedne Star Trek serije na Hrvatskoj televiziji. Originalna serija bila je prikazivana početkom 70-tih, Animirana serija sredinom 70-tih i prve dvije sezone TNG početkom 80-tih. Jedino su filmovi redovito pristizali. Izvor: [http://www.usscroatia.hr/index.php?option=com\\_content&task=section&id=4&Itemid=26](http://www.usscroatia.hr/index.php?option=com_content&task=section&id=4&Itemid=26)

<sup>35</sup> Marc Bain naglašava kako novi film ‘ugrožava kompleksnu etičnost’ priče, ističu se akcijske sekvence i specijalni efekti, ‘nedostaje progresivna politika i moralne dileme’ koji je dio originalnih Zvezdanih staza koje su podržavane od ljubitelja/fanova (usp. O’Connor prema Bain, 2012:186). U članku: O’Connor, Mike. 2012. “Liberals in space: the 1960s politics of Star Trek”. A Journal of History, Politics and Culture. Vol. 5, br. 2: 185–203



obaziru na komercijalne osnove priče<sup>36</sup>. Priča se nadograđuje u svakodnevnicu, iako oni s njom ne mogu u potpunosti raspolagati kao svojim ili zajedničkim kulturnim proizvodom.<sup>37</sup>

### 2.3. Zvezdane staze između folklora i popularne kulture

Iako se radi o suvremenom autorskom, komercijalnom filmskom narativu, ljubitelji/fanovi priču upotrebljavaju među sobom na način na koji ih može prepoznati disciplina folkloristika kao svoje područje bavljenja. Star Trek proizvodi namijenjeni su tržištu i širokoj upotrebi u smislu popularne kulture, koja uvodi nove oblike značenja i konzumiranja kulturnih sadržaja. U isto vrijeme među okupljenim ljubiteljima, vizualni elementi priče, potiču oblik usmenog prenošenja znanja i iskustava.

Zvezdane staze su proizvod Američke popularne kulture, a nudi se veliki broj proizvoda potrošačima kulturnih proizvoda.

“Zvezdane staza podrazumijevaju četiri dramske televizijske serije, animirane crtane filmove, devet filmova, stotine priča i stripova, industriju igračaka, igara, snimaka, odjeće, izložke u National Air and Space Museum u Washingtonu ‘znanstvenih modula razvijenih za učenje djecu osnovne škole fizici i medicini’, posebnih tematskih programa na sveučilištima i tri fanovske kulture. Četrdeset godina serija već zabavlja publiku” (Mestel, Anthony, Tullock, Jenkins, Bacon-Smith, Penley prema Ott i Aoki 2001: 392).

Uvažavajući definiciju folklora Alana Dundesa koji je obznanio kako je ‘folk grupa svaka grupa koja ima barem jedan zajednički faktor’, početkom 1960. granica između folklora i popularne kulture se još više smanjila (usp. Gelfand 2007:3).

“Prema toj inkluzivnoj definiciji folka, karnevaleskna tradicija i dijeljeno zajedničko iskustvo Star Trek konvencija se može smatrati folklorom, bez obzira

---

<sup>36</sup> U uvodu knjige *Religions of Star Trek* urednici navode: “Postoji velika količina neautoriziranih komentara fanova i neprijatelja u mnogim medijima, kao i elektronička baza podataka koja se ne može istražiti za vrijeme života”. Kraemer, Ross, Cassity, Wiliam, Schwartz, Susan. 2003. *Religions of Star Trek*. Westview Press

<sup>37</sup> Autorica raspravlja o pravima autora pri izradi fanfiction tekstova. Meredith Mc Cardle. 2003. *Fanfiction, fandom, and fanfare: What’s all the fuss?* J. D., Boston University School of Law. B.S. Journalism. <https://www.bu.edu/law/central/jd/organizations/journals/scitech/volume92/mccardle.pdf> (pristup: 20.6. 2015)

na njihov izvor u masovnim medijima i televiziji” (Gelfand 2007: 3).

“Folklor je definiran kao kulturni materijal koji vremenski ima dug život i prostorno je određen, širi se usmenim putem, oblikovan je direktnim odnosima koji postoje među ljudima koji šire materijal, a ljudi ga primaju. Popularna kultura je suprotno tome povezana s industrijama koje stvaraju kulturne materijale i šire ih masovnim medijima, njihov utjecaj je širokog dosega, ali površan”(Gelfand 2007: 2).

Prema autorici Gelfand folklor je ponovo rođen kao disciplina kada razgraničenje između folkloru i popularne kulture više toliko naglašeno, a uvažavaju se promjene i napredak u komunikacijskim tehnologijama i uloga masovne produkcije medija u svakodnevnom životu (usp. 2007:4).

U skladu s navedenom definicijom folkloru kazivač ljubitelj Zvezdanih staza mi objašnjava na koji način je on razvio svoj poseban odnos prema seriji:

“Draž Star Treka je što puno stvari ostavlja otvorenog za razmišljanje znači to nije serija koja se štanca, svaka sezona u 3000 nastavaka samo da bi se ispunila neka kvota, nego postoje ljudi koji biraju scenarije koji biraju priče da bi bile upečatljive, znači priče koje postavljaju pitanja koje kritiziraju današnje situacije i da natjeraju onoga koji gleda da pogleda i da si zamisli da skuži da ono što je na vijestima vidio baš samo tako. Da ako treba da potraži druge izvore i druge informacije i da sam stvori svoju sliku na temelju svoje inteligencije a ne onoga što ti Fox news ili bilo tko da ti servira u mozak neprekidnim ponavljanjem” (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979).

Korištenje sadržaja serije kao priče koja ima ulogu u životu pojedinca i zajednice usmjerava objašnjenja prema folk grupi. Način na koji članovi grupe koriste narativ Zvezdanih staza je također oblikovan i razrađivan uz grupnu suradnju.

Serija ostavlja otvorena pitanja na koje pojedinci u potpunosti ne mogu sami odgovoriti. Ponukana iskustvom priče osoba traži skupine s kojima bi mogla podijeliti svoja iskustva i raspraviti otvorena pitanja serija.

Kazivač ilustrira svoju potrebu za pronalaženjem osoba sličnih interesa: “Udrugu sam tražio dve godine ili tri godine prije nego što sam se učlanio, jer su mijenjali stalno lokacije” (Hoshi Sato, kazivač rođen 1982).

Serijski i filmski *Zvezdane staze* sadrži elemente popularne kulture, ali način na koji ljubitelji koriste priču zahtijeva od njih angažman, motivira ih na stvaranje vlastite priče, druženje i potrebu za stvaranjem bliskih osobnih kontakata kako bi se otvorena pitanja raspravila i povezala sa svakodnevnim događanjima vezanim uz razvoj znanosti ili društva.

Zajedničko gledanje serije koje slijedi nakon dogovorenih aktivnosti ukazuje na rasprave o mogućoj ulozi folklora u suvremenoj svakodnevici. Gledanje serije u klubovima, javnim prostorima može biti zajedničko, a ljudi se okupljaju i druže uz priču na način na koji su je koristili ljudi u društvima prije masovnih produkata tradicije<sup>38</sup>. Njihovo okupljanje i druženje kada se odvija u privatnim prostorima je spontano što fenomen čini još kompleksnijim.

Gelfand ističe kako danas elektronski i digitalni mediji transformiraju pisane i tiskane narative pa time izazivaju granice onoga što se nekad tradicionalno definiralo kao narativ ili folk narativ (usp. Gelfand 2008: 5) Folklorni narativi mogu ilustrirati kako tehnologija mijenja narativ i odnose ljudi prema znanju, jer su narativi i znanje povezani (usp. Gelfand 2008: 9).

Novi fenomen proširene priče *Zvezdanih staza*, zahvaljujući razvoju tehnologije su rasprave na društvenim mrežama. Sudionici iako nemaju iskustvo međusobnog druženja i suradnje kao primarno istraživani članovi Udruge, mogu usmenim putem upoznati i proširivati priču. Tehnologija omogućuje svakodnevno sudjelovanje u priči i na društvenim mrežama.<sup>39</sup>

Bliskost narativa *Zvezdanih staza* s folk pričom povezana je s individualnim varijantama interpretacije priče svakog pojedinog ljubitelja uz usmeni prijenos i rasprave na društvenim mrežama.

Folk priča je prema Gelfand 'kompleksna, živa', 'strukturalni tip sastavljen od mnogobrojnih varijanti, iznova se stvara i prenosi od jedne osobe do druge (usp. Gelfand 2007: 1). Skupine koje raspravljaju o serijama spontano educiraju jedni druge i što ukazuje na elemente folklora. Aktivna grupa ljubitelja/fanova koristi priču i prilagođava je svojim potrebama.

Prema Dan Ben - Amos u članku '*Toward a Definition of Folklore in Context*' folklor se definira kao ukupni zbroj znanja u društvu. U tom smislu folklor se odnosi na zajedničke informacije koje

---

<sup>38</sup> Pojam se odnosi na poglavlje *Mass-Producing Traditions: Europe, 1870-1914* u knjizi: Eric Hobsbawm et. Ranger. ur. 1983. *The Invention of Tradition*, New York: Cambridge University Press

<sup>39</sup> Potake o načinima sudjelovanja na društvenim mrežama prikupila sam upitnicom na Sferakonu.

dijele mnogi pojedinci i suprotno tome znanje koje dijeli svaki član grupe, a vlasništvo je zajednice. Zajedničko znanje se može izražavati od strane grupe na kolektivnim akcijama prema Frazeru, kao što su festivali na kojima učestvuje svaki član grupe. Folklor predstavlja poseban oblik zajedničke i spontane misli (usp. 1971: 6)

Zajednička i spontana misao odnosi se na diskusije ljubitelja inspiriranih pričom Zvezdanih staza koji zatim stvaraju novu priču i unose je ravnopravno među ostala iskustva u svakodnevnici. Jedna od dominantnih tema u seriji koja povezuje sve druge su ekonomske ‘promjene’ u budućnosti:

“Pa kad sam objašnjavao taj kapitalizam, kapitalizam nije samo riječ nije samo novac, samo boja na papiru ima dubinu ima utjecaja na razne načine zbog toga se u tom idealnom društvu gleda kao zlo. Dakle to je i način da se ljude kontrolira i degradira i omalovaži i da im se ne dozvoli da budu jednostavno slobodni. Na taj način na koji mi pokušavamo biti slobodni samim gledanjem serije, znači da se izdignem iz kalupa za koji si netko misli da me oblikovao i postavio, e sad ti moraš biti baš to zato što sam ja tebe tako napravio, kontroliram te ovim, kontroliram te onime i utječem da mi ne pobjegneš iz tog ili pravog ili virtualnog kaveza kojim te ja držim svojim utjecajem i svojom kontrolom na makar samo na financijski način“ (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979).

Brunvand preporučuje strategiju studentima i kolekcionarima, na koji način u suvremenom društvu prepoznati i odrediti folk grupu, jedna od premisa je da je folklor funkcija dijeljenog identiteta (usp. Brunvand prema Bauman 1971: 32).

“U grupama se mogu pronaći elementi folklor na način na koji je to postavio Dundes gdje su to ljudi koji dijele barem jedan zajednički faktor i koji imaju neke tradicije koje zovu svojim. Isto tako se može postupati po Brunvandovoj premisi gdje je prvi test folk grupe postojanje dijeljenog folklor“(Bauman 1971: 32).

Odlike identiteta definiraju folk grupu prema Brunvandu, dok prema William Hugh Jansenu folkloru grupu odlikuju ‘posebne vrline’ koje su na neki način oblikovane grupom i čine

ezoterični i egzoterični faktor u folkloru. Opća pretpostavka folkloru su unutrašnje kvalitete koje je grupa oblikovala (usp. Jansen prema Bauman 1971: 32).

Tekstualne oznake koje odjeljuju folklor od svakog drugog oblika komunikacije su formule otvaranja i zatvaranja priča i pjesama te strukture akcija koje se između dogodile. Formule otvaranja i zatvaranja označava događaj koji se odnosi na izričitu kategoriju naracije, kako se ne bi pomiješala sa stvarnošću. Ben Amos ilustrira formulu na primjeru ‘Mi stvarno nismo mislili reći to, mi to zaista nismo mislili’ gdje se referiraju na imaginarnu prirodu priče. Priče se ne odnose nužno na denotativni govor, kao što se fikcija odnosi prema istini (usp. Ben-Amos, 1971: 10).

Jedan od kazivača ukazuje mi na poznatu formulu koja se prepoznaje u folkloru. Rasprave o svakodnevnici, društvenom uređenju, tehnologiji inicirane su pričom *Zvezdanih staza*, a potiču korisnike na stvaranje stavova i mišljenja, dok se izvor informacija i znanja nalazi unutar priče. Ukoliko rasprave krenu predaleko i unaprijeđena budućnost postane previše jak alat kritike svakodnevnice, kazivač ukazuje na fantastični izvor priče:

“Da ne mi nego oni su evoluirali, oni su ajmo reći bolji nego čovječanstvo danas, dok mi kao fanovi *Star Treka* mi smo kao svi ostali, jedino što mi vjerujemo u takvu budućnost to je jedina razlika, a sad da mi imamo mišljenje o sebi da smo bolji od ostalih ljudi to bi bilo jednostavno smiješno” (Jonathan Archer, kazivač rođen 1987).

Vidljivi oblik izražavanja zajedničke pripadnosti i predstavljanja u javnosti je oblačenje odjeće sašivene prema omiljenim serijama, kazivačica govori o praksama bivših članova Udruge: “Ali eto znam koliko su ljudi voljeli taj *Star Trek*, da su se čak vjenčali znači u uniformi, koliko su voljeli ” (Naomi Wildman, kazivačica rođena 1984).

Mogućnost nošenja uniformi/kostima u svakodnevnici povezano je uz javno predstavljanje identiteta izgrađenog prema priči *Zvezdanih staza*, kazivač mi iznosi jedan svoj stav prema oblačenju odjeće iz serija:

“... uniforme iz *Zvezdanih staza* mi sad nosimo te uniforme, dakle *Zvezdane*

staze su imaginarni svijet i mi smo nešto iz imaginarnog svijeta prenijeli u stvarni, ostvarili to” (James T. Kirk, kazivač rođen 1983).

Kazivačica bivša članica Udruge, posjetiteljica Sferakona objašnjava mi svoje iskustvo:

“Pa da zato što se svi mi uspoređujemo s time, svi, mislim da to na svaku seriju može primijeniti, pa da pogotovo ako si veliki fan, nekako ćeš maštati o tom svijetu, slijediti ideale, evo sad ja ne nosim uniformu, a ti putevi kad ja obučem uniformu, mislim ja sam sad tamo, to je to ono i jednostavno, možda ćeš se i ponašati u skladu s tim nećeš biti ono neka seljačina u uniformi” (Seven of nine, kazivačica rođena 1989).

Ljubitelji Zvezdanih staza raspravama usvajaju vrijednosti koje im predočava serija, a to ih potiče da samostalno formiraju osobne težnje prema budućnosti i društvu:

“Ono što ja, to su ti moje težnje ja težim prema bit bolji, ja težim prema boljem svijetu, ja to su moje težnje to su moje fantazije, moje težnje, dakle jedna filozofija koja bi mogla čitav svijet u kojem živimo promijeniti, ali ljudi to ne vide zato što su svi bizi, bizi, bizi” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Withmanovi kazivači povezuju nošenje kostima sašivenog po uzoru na Zvezdane staze uz moguće promjene vezane uz bolju budućnost ili unošenja pozitivne budućnosti u vlastiti život. Autor smatra kako se takva odjeća može smatrati folk umjetnošću (usp. 1996: 7-8).

Fanovi na neki način ovise o filmskoj industriji i snimljenim serijama, dok u isto vrijeme neovisni, razvijaju interese koji su potaknuti serijom i osmišljavaju druženja inspirirana pričom pronalaženjem i drugih aktivnosti.

U knjizi *Popular culture and Folklore, 'A Study of costume art of Star Trek fans'* Withman postavlja pitanja o prirodi popularne kulture i folklora na temelju praksi fanova Zvezdanih staza. Ponašanje ljubitelja u skladu s narativom Zvezdanih staza, otvara pitanja o prirodi popularne kulture i folklora, dok isto tako ‘postavlja zanimljive izazove za razumijevanje odnosa između tih fenomena.’ (usp.1996: 31) Podatci o ‘loru’<sup>40</sup> i kostimi upućuje kako pripadnici Zvezdanih staza, nisu pasivni gledatelji televizije, nego aktivni u ‘idejama’, ‘simbolima’ i ‘produktima’ popularne

---

<sup>40</sup> Znanje koje posjeduje posebna grupa i prenosi se usmeno.  
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/lore> (15.7. 2015)

kulture. Priču prilagođavaju sebi, komuniciraju i u ‘interakciji’ su jedni s drugima (usp. Withman 1996: 13).

Ljubitelji Zvezdanih staza upoznaju i svoju djecu s pričom, što upućuje na generacijski prijenos iskustava o priči, kazivač se prisjeća svojeg početka:

“...zapravo moj otac je zapravo onaj koji je gledao i koji me je eto nagovorio da počnem i ja gledat, isprva nisam nešto doživljavao to, ali eto kako sam počeo gledat tak mi se svidjelo i dobra mi je činila ... ideja i zanimljivo i tak sam ušao u to” (Charles Thucker, kazivač rođen 1989).

Vizualni sadržaj priče Zvezdanih staza prima se preko medija kao popularna kultura i nakon toga prenosi među članovima grupe kao zajedničko znanje. Njihov odnos prema priči je višeslojan i poseban su izazov folkloristima i etnologima/antropologima u budućim propitivanjima odnosa folkloru i popularne kulture te definiranju područja njihovog bavljenja.

### 3.1. Uloga narativa ljubitelja Zvezdanih staza i znanstvene fantastike u kontekstu postmoderne

Star Trek serije su prema Kristin Thomson otvoreni, stalno obnavljajući multimedijalni narativ (usp. 2003: 85).

Stanley J. Grenz opisuje vizualni početak priče serija i filmova Zvezdanih staza:

“Kamera se fokusira na futuristički svemirski brod, a u pozadini su udaljene galaksije. Glas naratora ponosno recitira uvodnu službenu izjavu: ‘Space - the final frontier. These are the Voyages of the Starship Enterprise.’ Svaka epizoda popularne televizijske serije Star Trek: The Next Generation počinje tim riječima dok nije završila zadnja sezona 1994. Na mnoge načine The Next Generation je nastavak verzije prijašnjih serija Zvezdanih staza koje su smještene u budućnost, nakon razrješavanja nekih galaktičkih političkih poteškoća koje su pogodile svemir u prijašnjim svemirskim putovanjima. Nova skupina istraživača preuzima komandu broda novog dizajna Enterprise-a od kapetana Kirka, a autori serija su otkrili kako je svijet njihove publike u poziciji suptilne promjene paradigme gdje je moderna prepustila vodeću ulogu

postmoderni. Rezultat toga je da je The Next Generation postala refleksija ili možda oblikovala pogled na svijet nove generacije serija. Promjena od Star Treka originalnih epizoda prema Star Treku: The Next Generation reflektira dublju promjenu koja se je odvijala u zapadnom društvu” (Grenz 1996: 1).

Grenz pojašnjava kako moderna fikcija općenito uz originalne serije Zvezdanih staza reflektiraju puno aspekata prosvjetiteljstva kasne moderne. Posada Enterprise-a uključuje osobe razlih nacionalnosti koji rade zajedno za opće dobro čovječanstva što je utjelovljenje moderne univerzalističke antropologije (usp. Grenz 1996: 5).

Kazivači mi ukazuju na povezanost između potencijala priče koja utječe na izgrađivanje njihovih odnosa i praksi u svakodnevnici ljubitelja/fanova:

“Da dobro vidi se među nama kolika je moć Star Treka da mi koji smo različitog porijekla i različitog obrazovanja i različitih stavova i vjera i političkog promišljanja da opet možemo funkcionirati na jednom mjestu i okupit se oko iste stvari i raspravljati o istoj stvari i iznijet svoje stavove da na kraju svačiji bude prihvaćen u nekom kontekstu ili da nije ni jedan stav krivi. Može neki biti, ali samo ako su ekstremni, ali dok si ti u nekim granicama preklapanja tih naših mišljenja uopće nema problema da zajedno funkcioniramo” (Jean Luc - Picard, kazivač rođen 1979).

Članovi kako je kazivač rekao imaju među sobom puno razlika, jedino što ih povezuje je zajedničko zanimanje za priču. Drugi kazivač me upućuje u prirodu priče Zvezdanih staza koja može među okupljenima stvoriti posebne odnose:

“Znači ta jedna zanimacija Zvezdane staze, su nas spojile“ (Jonatan Archer, kazivač rođen 1987).

Ljubitelji u svakodnevnici koriste elemente priče kako bi izgradili odnose među sobom. Priča Zvezdanih staza, ne samo što nudi teme za rasprave i osmišljavanje druženja, nego ih vrijednostima upućuje kako bi se mogli odnositi jedni prema drugima. Ne postoje neka zadana pravila tako da korisnici priče za vrijeme druženja stalno propituju svoje postupke. Potrebno je ponovno pažljivije pogledati serije kako bi se pronašli potrebni odgovori s kojim bi trebali nadopuniti, objasniti doživljaje svakodnevnice ili se odlučiti kako djelovati.

Poruka Star Treka po Grenzu je bila očigledna, a ona govori o tome kako smo svi ljudi koji



trebamo nadići svoje razlike i ujediniti snage, kako bi se tražilo sigurno i objektivno znanje čitavog svemira. Postmodernizam odbacuje prosvjetiteljske misli i osnovne pretpostavki prosvjetiteljstva. Spock utjelovljuje ideal prosvijećenog čovjeka koji je potpuno racionalan i bez osjećaja, njegova racionalnost je oslobođena od strasti, a ona omogućava rješavanje problema s kojim se susreće posada broda. U događajima takvih epizoda pisci su raspravljali kako se na kraju svi problemi mogu riješiti primjenom racionalnosti. (usp. Gentz 1996: 4-5). Kazivači<sup>41</sup> koji su bili predmet istraživanja usvojili su i druge serije Zvezdanih staza, najviše vole gledati Deep Space 9, dok TOS, The Original Series, ne koriste u oblikovanju svojih razmišljanja i stavova, nego su više povezani uz postmodernistički pristup narativa.

Pogled na jedinstven ‘svemir’ gubi svoje značenje koji je postojao u periodu prosvjetiteljstva (usp. Grenz 1996: 5-6)<sup>42</sup>. U postmodernizmu istina nije ograđena racionalnim dimenzijama, a ljudski intelekt nije više nositelj istine. Postoje i drugi putovi znanja osim razuma, a to su osjećaji i intuicija. Znanje nije objektivno, a svemir nije mehaničan i dualističan nego više historičan, relacijski i osoban (ibid. 1996: 7). Odbacuje se nositelj znanja koji je anonimn i nema strasti koji je predstavljen u liku Spock-a. Rad znanstvenika kao i svih bića je povijesno i kulturno uvjetovan i naše znanje je uvijek nepotpuno (usp. Gentz 1996: 8-9).

Kazivač prepričava svoje poznavanje poruke i priče te ilustrira svoj odnos prema znanju stečenom gledanjem serija:

“Da jedna stvar je onako, s jednom stvari bi se mogli složiti, a to je da su ljudi gledali kroz povijest da je nešto moguće po njihovim trenutnim saznanjima onda čovječanstvo ne bi napredovalo ... imaginacija otvara, ono to je sad malo povezano sa Zvezdanim stazama, znači otvara nove horizonte, znači ajmo reći ovako ljudsko znanje ima svoje određene granice i te granice stavljamo u domenu razuma i stvarnog svijeta, a sve iznad toga je kao mašta, e sad nešto od toga je isključivo samo fantazija, ali dio toga, znači postoji mogućnost da ta mašta jednog dana postane stvarnost” (Jonathan Archer, kazivač rođen 1987).

Postmodernizam je korisnike narativa naučio poigravati se s dosadašnjim čvrstim konceptima

---

<sup>41</sup> Star Trek serije koje su pogledali više puta se prema kazivačima odnosi na: The original series, The Next Generation, Voyager, Star Trek: Deep Space 9.

znanja, granica je zamagljena, a narativ fantastike postaje moguće uporište za objašnjenje svijeta. Postmodernizam se bavi sa zajednicom koja razumijeva istinu, ono što se prihvaća kao istina i čak način predviđanja istine ovisi o zajednici u kojoj se učestvuje, dok još radikalnija tvrdnja da se taj relativitet širi izvan percepcija istine u svojoj esenciji i da nema apsolutne istine koja je relativna u zajednici u kojoj se sudjeluje. U perspektivi postmoderniza Star Trek, The Next Generation i posada broda se mijenja. Spock se zamjenjuje s Datom androidom, koji je lik bolje ostvarene verzije racionalnog mislioca (usp. Gentz 1996: 8-9).

Postmodernisti ne proizvode utopije, umjesto toga oni nude raznolikost postmodernih heterotopia kojim je Michel Foucault imenovao postmoderni svemir (usp. Gentz 1996: 20).

Kazivač mi objašnjava svoju interpretaciju postmodernističkog narativa u serijama Deep Space 9:

“Deep Space 9 je specifična od ostalih serija bez obzira što pokazuje kako Zemlja funkcionira na takav način da nema siromaštva, nema kriminala nema gladi, ali Deep Space 9 je malo mračniji od drugih serija jer da vidiš da je u tom kakti utopijskom idealnom društvu postoje neki ljudi koji se ne pridržavaju tih osnovnih i pravila i tih moralnih odrednica koji i u tom savršenom svijetu traže neki svoj probitak ... opet ta negativna strana ljudske psihe i moralnosti i ono želje za napredovanjem ne da radi čistu nepatvorenu dobrobit za čovječanstvo nego da na temelju svoje ambicije i svojih nekih stavova koji nisu baš najbolji da uspostavi svoj sustav vrijednosti i da kaže to će biti baš tako kako ja mislim zato jer to tako mora biti, ja mislim da je to najbolje za čovječanstvo, a ne gleda način na koji bi došao do toga i kolike bi žrtve ... Deep Space 9 specifičan i zbog toga mi je najbolji jer nas više povezuje s današnjom realnošću da ne moramo biti savršeni, a opet da ne moramo biti najgori da nekakvu razliku napravimo (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979).

Prosvjetiteljstvo je stvorilo mit neizbježnog napretka, dok postmodernizam uvodi pesimizam (usp. Gentz 1996: 7).

U pluralizmu mišljenja postmoderni autori namjerno uvode kontradiktorne stilove iz različitih izvora, dok u isto vrijeme izražavaju odbacivanje dominantne racionalnosti u ‘razigranom stilu’. Postmoderni kulturni radovi su ‘dvostruko kodirani’ i nose značenje dva nivoa, nekad namjerno uvode odlike starijih stilova kako bi se podsmijavali modernosti (usp. Gentz 1996: 20).

Jedan od kazivača koristi u razgovorima jedan element poruke serija koji na neki način odražava modernost, a u kontekstu novih promjena odnosa prema literarnom, filozofskom prostoru u medijima dobiva novo značenje:

“Suživot je moguć u smislu zajedničkog eto isto kak smo rekli za čovječanstvo da rade na napretku svih, a ne na napretku pojedinca ili manjine nekakve”  
(Charles Tucker, kazivač rođen 1979).

Korištenje priče Zvezdanih staza uvodi ljubitelje/fanove u postmoderne prakse priče, koju oni u potpunosti usvajaju. U svojim svakodnevnim aktivnostima propituju znanje, stvarnost i fantastiku. Ovisno o mogućnostima i vremenu posvećenom zajedničkom druženju uz priču temeljenu na seriji Zvezdanih staza, ljubitelji/fanovi, razmišljaju i vode zajedničke rasprave koje sve više popunjavaju prostor stvarnosti. Na pitanje što je naučio iz gledanja Zvezdanih staza kazivač mi odgovara:

“Strašno puno, pogotovo ono, uspoređujući sve priče iz Star Treka i stvarnog života, događaje i onak su jedno na drugo utjecali .. kao neki događaj utječe na priču u Star Treku, kroz koji se kritizira nešto, a opet kroz te priče Star Treka potiču neki znanstveni razvoj i moralne nekakve stavove i općenito napredak čovjeka i ono sve je jedna petlja, jedno na drugo utječe ne možeš točno odrediti gdje je početak, gdje je kraj gdje zapravo fikcija utječe na stvarnost, a gdje stvarnost na fikciju ... Da i naučiš iz jedne te iste epizode, pogledaš pet puta i naučiš neke druge stvari koje nisam percipirao prošli put, ali sad ono još sam upotpunio znanje i iskustvo bilo čega. (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979)

Posebnost dijeljenih priča članova korisnika fantastike Zvezdanih staza je proizvođenje namjerne nestalnosti opisa stvarnosti, gdje se poimanje stvarnosti izvrće, a imaginarni opisi postaju centralni. Za kreiranje ugođaja na njihovim okupljanjima, druženjima i raspravama na društvenim mrežama, važan je broj uključenih ljubitelja kako bi se mogli međusobno diskusijama uvjeravati u stvarnost fiktivnih priča i time proizvoditi iluziju stvarnosti u pričama. Gledanje serije poistovjećuje se s životnim iskustvom, a priča serije postaje ‘stvarno’ znanje koje će osoba prihvatiti ravnopravno s ostalim znanjima te iz toga može mjeriti ostale postavke znanja. Susret s takvim narativnim praksama može zaista biti susret s novim interpretativnim izazovom postojeće

stvarnosti, dok znanost u kontekstu postmodernizma postaje još jedan narativ.

Kazivač organizator 'parlaonica', kvizova i predavač iznosi svoju postmodernističku interpretaciju priče:

“E to znači da li si iz tog iskustva dobio neko stvarno znanje to je ono što je bitno ovdje.” (Jonatan Archer, kazivač rođen 1987).

Postmoderna fikcija uključuje taktiku suprotstavljanja dvije činjenice koje mogu proizvesti kontrast jukstapozicije<sup>43</sup>. Način na koji postmoderni autori naratori ukazuju na fikciju kad skreću pažnju na fiktivne likove i njihove akcije, dok je lik prisutan u nekoj vrsti povijesti, kod čitatelja moralni i emotivni odgovor kao kod realistične fikcije. Neki autori izvode jukstapoziciju stvarnosti i fikcije (usp. Gentz 1996: 28).

Posjetitelji Sferakona potvrdili su kako su usvojili postmodernistički tekst i koriste ga u svakodnevnici.

Na tvrdnju u upitnici: Fantastične serije se mogu pogledati dakle postoje, kad se o njima raspravlja i živi s njima približavaju se stvarnosti, izdvajam neke odgovore:

“Raspravljanje o sf serijama je neka vrsta brainstorminga”, “Da donekle, iako u drugom svijetu”, “Najčešće se referiraju na ljudske osobine i stanja”, “Pa, da postoje kao serije, ali ne kao stvarnost”, “Postoje definitivno; ali da li ih možeš približiti stvarnosti to je daleka iluzija”, “Ok, mislim da općenito da se ideje kad se o njima diskutira mogu bolje shvatiti i bolje razraditi, razvija se rasprava, sudjelovanje u Udruzi produbljivalo bi gledanje serije, ali nije iskustvo na istoj razini”, “Da, jer to je rad jednog čovjeka koji postoji”, “Komentiranjem radnje komentiram i društvo, “Neki dijelovi nekih serija približavaju se stvarnosti kroz razvoj znanosti i tehnologije. Sve ostalo ostaje u domeni razonode, rasprave i predviđanja”, “Nekada fikcija može više pokazati od same stvarnosti.”

Znanstvena fantastika vodi do glavnog filozofskog pitanja o prirodi stvarnosti (usp. Gentz 1996: 30). Zamagljeno je određenje između ‘istine’ i ‘fikcije’ i ‘stvarnosti i fantastike’ Postmoderni filmovi tretiraju fikciju i fantastiku isto tako ozbiljno kao stvarnost. Korisnici znanstveno fantastičnog žanra na pitanja o odnosu stvarnosti i fantastike poigravaju se s pojmovima.

---

<sup>43</sup> Dvije suprostavljene činjenice koje su videne zajedno ili postavljene zajedno s efektom kontrasta, izvor: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/juxtaposition>

Na tvrdnju “Stvarnost je:”, ostavljeno je mjesto za odgovore. Ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra su odgovarali:

“nedovoljno istražena”, “osim ako ne živimo u Matrixu”, “Trenutno stanje svijesti.”, “Iluzija generirana našom maštom”, Relativna ovisi o osjetilima.”, “Ljudi imaju limitiranu i subjektivnu percepciju stvarnosti oko sebe.”, “Nesavršena smo bića koja sebe uzdiže u nebesa.”, “Iluzija, individualno definirana.”, “Stvarnost je ono što mi trenutna svijest dopušta da shvatim”, “U Treku je zamišljeno fantastično ljudi nemaju novce.”, “Subjektivni doživljaj svijeta.”, “Vrlo i apsolutno individualna stvar.”, “Sve što vidimo i ne vidimo ima dosta toga što je još neistraženo”, “Je, ali ta serija postoji jer se nalazi na našim malim ekranima, osobna percepcija pojedinca ograničenog materijalnim osjetilima”, “Vidimo samo površinski sloj stvarnosti, “Manji dio, subjektivna; iluzorna; podložna; promjenjiva, stvarnost ono što mislimo da je”, “Nitko ne zna što je stvarnost.” “Nisam siguran da li je naša stvarnost Matrix.”

Korisnici koji prate televizijske narative podjednako vješto kao i ljubitelji Zvezdanih staza propituju i saznaju okolinu oko sebe koristeći postupke postmodernizma za razumijevanje i objašnjavanje svakodnevnice. Narativ znanstvene fantastike je korisnicima prenio znanje i način promišljanja.

Živjeti u postmodernom društvu znači naseljavati svijet koji oponaša film, stvarnost u kojem se istina i fikcija spajaju. Svijet se može promatrati na isti način kao u filmovima, a stvara se sumnja da je sve oko nas iluzija (usp. Grenz 1996: 33).

Proizvođenje filmova je stvorio osnovu za postmodernu popularnu kulturu, a televizija je proširila postmodernu etiku prema publici. Televizija kao vizualni medij ulazi u živote mnogih i na neki je način produžetak filmske industrije. Televizija je fleksibilnija nego film, dok je film statični završen proizvod (usp. Grenz 1996: 33). Mogućnosti televizije da prikazuje gledatelju živu sliku događaja navodi ljude prema vjerovanju kako televizija predstavlja stvarne događaje, u tom smislu je televizija brzo postala stvarni svijet postmoderne kulture. Neki gledatelji čak smatraju da nije dovoljno važno ukoliko se ne prikaže na televiziji. Televizija u smislu postrukturalizma može napraviti jukstapoziciju ‘istine’ koju javnost vidi kao stvaran događaj i ‘fikcije’ koju publika promatra kao nešto što se nije stvarno dogodilo u ‘stvarnom’ svijetu, a to

film ne može postići (usp. Gentz 1996: 34).

U kolažu slika koja je karakteristika umjetnosti postmoderne, televizija čini jukstapoziciju onog nepomirljivog, dovodi u pitanje prostorne i vremenske odrednice, spaja prošlost i sadašnjost, udaljeno i lokalno i dovodi pred gledatelja 'sadašnjost'. Neki kritičari vide te postupke kao centralne osobine postmodernog teksta koji mijenja granice između prošlosti i sadašnjosti i locira promatrača u promjenjivu sadašnjost. Neki autori govore o televiziji koji predstavlja postmodernu psihološko i kulturno stanje. Nastaje mnoštvo slika koje su izgubile referencu sa stvarnošću. Televizija se je zamijenila osobnim računalima, ekran predstavlja zamagljivanje tradicionalnog kontrasta između subjektivnog sebe i objektivnog svijeta (usp. Gentz 1996: 35).

Ljubitelji Zvezdanih staza kao i ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra, studioznim gledanjem serija i filmova usvojili su poruku postmodernističkog teksta. Upotrebljavaju mogućnosti priče kako bi mogli na nov način promatrati okolinu oko sebe i svoje postupke. Odgovori ljubitelja znanstvene fantastike zabilježeni su na upitnici, dok bi isto tako mogli biti spremni voditi takve rasprave na društvenim mrežama.

“Internet preoblikuje priče koje govorimo, individualno, u zajednici, institucionalno time one postaju tehnološko višeglasje utjelovljenje nečega što je Mihail Bahtin nazvao heteroglosia” (Pagnucci 1999: 17).

Priča koja se razvija na društvenim mrežama ima potencijal potaknuti razmišljanja i usmjeriti osobu prema korištenju i dijeljenju znanja. Članovi Udruge i ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra usvojili su gledanjem serije postmodernistički narativ koji koriste u objašnjavanju svakodnevnice.

### 3.2. Narativ Zvezdanih staza i susret priče sa svakodnevnicom ljubitelja

Niti jedan program u povijesti emitiranja na televiziji nije toliko utjecao na društvo, znanost, jezik, psihologiju, kulturu fanova i konzumerizam (kombiniran sa stvarnim svijetom) kao što su Zvezdane staze. Program je primjer Jean Baudrillardove teorije hiper-realnosti i simulakre. Fikcija Zvezdanih staza oblikuje stvarnost izvan televizijskog ekrana, označava i slike prodiru u kulturu koja ih je proizvela, utječe na psihu, ljudi je koriste u kućnoj atmosferi ispred televizora, 'implantira' se u korisnike i preoblikuje svijet. U svojoj kulturi Zvezdane staze potražuju nove

ljubitelje u svakoj generaciji koja može proizvesti podmladak, ljubitelji imaju praksu praćenja repriza ili stalno iznova gledaju stare epizode te uvode nove gledatelje (usp. Hemmingson 2009: 12)<sup>44</sup> Priča Zvezdanih staza otvara stalno nove teme, gotovo ju je nemoguće u potpunosti opisati. Dovoljno je koristiti priču i prepoznati neiscrpane teme koje serija proizvodi kako bi se mogle na drugačiji način sagledati društvene pojave, svakodnevnica ili mogućnosti korištenja tehnologije. Potrebno ju je naučiti koristiti, dok priča omogućuje raspravu uz uvođenje u razgovor poznatih elemenata svakodnevnice koji se mogu propitivati.

Tijekom provođenja kvalitativnog istraživanja s ljubiteljima Zvezdanih istraživanja pronašla sam puno više elemenata korištenja i usvajanja priče nego što sam prije samog susreta pretpostavljala pri pripremi istraživanja. Kroz njihove razgovore potaknute temama iz serija Zvezdane staze propituju se i otkrivaju brojna područja ljudskog suvremenog iskustva, rasprave se proširuju na historijske, ekonomske, ideološke, znanstvene teme, gdje se priča budućnosti referira na svakodnevnicu u kojoj učesnici žive. Dodatno neki članovi koji su usvojili priču Zvezdanih staza kao kompetentni poznavatelji proširuju priču Zvezdanih staza, povezujući je s već usvojenim religijskim narativom:

“ Dakle ono što se i Izraelu sad dešava dakle imaš te nove izume koji bi zaista mogli promijeniti svijet i ja mislim da dosta u tom Star Treku dolazi iz tog Židovstva, Židovi imaju, ajmo sad malo religiju taj dar od boga da jednostavno vide te neke stvari koje drugi ljudi ne vide (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Drugi kazivač povezuje priču Zvezdanih staza s religijom koju je prihvatio i opisuje na koji je način povezuje s narativom Zvezdanih staza:

“... Pa dobro recimo ja sam dosta religiozna osoba tako da ta moja religioznost opet isprepletana s tim ovim, ovaj idejama iz Zvezdanih staza zapravo, uglavnom imam neke pozitivne stavove, pozitivne ideje i trudim se što više pozitivno ovaj bit i djelovat pozitivno kako na sebe tako i na svoju okolinu ... (James T. Kirk, kazivač rođen 1983).

Usvojena priča Zvezdanih staza može biti inspiracija, primjer za citiranje u svakodnevnici

razgovoru s članovima grupe i poznavateljima serija, dok svaki korisnik priče usvaja zajedničke elemente značenja priče međusobnim diskusijama. Korisnici isto tako stvaraju osobni odnos prema korištenju priče u svakodnevnicima. Isti kazivač objašnjava kako priču može povezati s postojećim događanjima i iskustvima u svakodnevnicima.

Kazivač objašnjava još jednu mogućnost korištenja priče Zvezdanih staza:

“Zvezdane staze mogu biti tako neka sugestija koja će barem u podsvijesti stojati toj nekoj osobi ... da isto tako reagiraju u tom smislu, definitivno to može pomoći ne samo u poslu nego u bilo kojoj životnoj situaciji” (James T. Kirk, kazivač rođen 1983).

Korištenje priče Zvezdanih staza u skupini ljubitelja ili na društvenim mrežama podrazumijeva posjedovanje određenog znanja o seriji i temama koje one otvaraju. Nekad je potrebno prikupljati i akademska znanja<sup>45</sup> kako bi se mogla pratiti priča. Korisnici priče uz studiozno pogledane serije, podjednako koriste ‘stvarna znanja’ i one informacije o društvu, tehnologijama koje se nalaze u seriji Zvezdanih staza.

Kompetentni korisnici znaju kad nešto reći i gdje reći prema Bahtinu i folkloristima, a to je jedan žanr diskusije (usp. Gelfand 2008: 34).

Kazivač mi ukazuje na svoju kompetentnost i poznavanje priče Zvezdanih staza. Za vrijeme predavanja i gledanja serija na zajedničkim okupljanjima u Udruzi, koristi svoje znanje o serijama i komentira. Kompetentno iznosi svoje komentare, nadopune, mišljenja, procjenjuje kad treba nešto reći:

“Ili mogu svoju perspektivu objasniti, znači ako sam ja toliko i toliko puta gledao

---

<sup>45</sup> Kazivač priprema članke za članove Udruge na Internetu: “... ja se brinem da taj članak stigne do ljudi koji žele taj članak pročitati ja radim svoj posao i ja dobro da još stignem sve to jer ja na dan pripremam tri, četiri članka iz različitih izvora ja to njima sve postam, e sad da li nešto, da li je 20 toga fikcija 20 istina ne znam velim nekad čak ne stignem pročitati članak do kraja” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983). Drugi kazivač odlazio je na edukaciju u Zvezdarnicu Zagreb: “... ovaj put ovih par mjeseci ti je bilo predavanje o sunčevom sustavu, znači krenulo se skroz od sunca znači neke karakteristike pa planeti od Merkura pa do Neptuna i goli podatci i tako” (Jonathan Archer, kazivač rođen 1987). Kazivač povezuje svoj interes za astronomiju i poznavanje serija Zvezdanih staza: “Dosta je realnih ovih stvari u Star Treku iz astronomije ono neki fizikalni, zakoni, planete, sunca i to naravno ima fantastike, naravno zamišljeno, ali to je znanstvena fantastika zato se i zove... „Ja se astronomijom bavim od srednje škole, znači ja sam išao na ta predavanja, na edukaciju gore na Zvezdarnicu i to, nemam teleskop planiram ga kupiti zato me to malo koči u tome, ali proučavam gledam emisije i to sam gledao, imam te programe astronomske, simulatore neba, vodio sam astronomsku sekciju u Udruzi” (Hoshi Sato, kazivač rođen 1982).



seriju i sigurno je poznam više nego 90 posto Trekija u Hrvatskoj mogu ... reći da sam autoritet zato što mogu nekome objasniti, mogu nekoga poučiti da je to zbilja tako ...”.

Nakon zajedničke diskusije u Udruzi postavlja mi pitanje u smislu koliko bi njegova kompetentnost poznavanja serija mogla značiti i izvan njegove grupe:

“... bili bilo meni dopušteno napisati svoju perspektivu da nisam striktno orijentiran na reference iz tuđih dijelova ...” (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979).

Isti kazivač mi nakon predavanja i druženja u Udruzi pun inspiracije i vlastitih ideja potaknutih pričom Zvezdanih staza postavlja pitanje, misleći na rad koji pišem:

“Može li se odstupiti od nekakve šprance i od citiranja, referiranja na tuđe radove ... Znači može li se bilo što postići samo vlastitim idejama, bez referenci na tuđe radove i djela?”

Priča Zvezdanih staza se može nadograditi, kazivač mi objašnjava kako se mogu priključiti u stvaranje priče i objašnjava na koji način se može postati kompetentni poznavatelj serije. Nakon toga se narativ Zvezdanih staza nadograđuje, među pripadnicima grupe u kojoj kompetentni poznavatelj serija diskutira:

“Da, pa naravno pa vi možete koristiti ima nešto što se zove Star Trek svemir on jednostavno ima svoja pravila i vi kad ta pravila pohvatate gledajući te epizode čitajući te knjige igrajući igre, ne znam bilo šta ... kako taj svemir funkcionira ... vi možete sami svoju priču napisati dakle Star Trek nema ograničenja ograničenje ste samo vi, vi možete zamisliti što god hoćete i to postaviti u tu priču tih Zvezdanih staza i onda ih napravite sami imate brdo knjiga tako zvanih Fan fiction, napisano je brdo knjiga koje se temelje na Zvezdanih stazama, a nemaju veze sa serijom” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Kompetentni poznavatelji serije razvijaju vještine kako upotrebljavati znanja i iskustva promišljanja narativa u svakodnevnici.

Ansgar Nünning i Birgit Neumann ističu važnost narativa u svakodnevnom životu s posebnim fokusom na izgradnja svijeta i izgradnju identiteta, a čovjek je životinja koja priča priče (usp. Sabine Schenk, 2013: 7). Autorica Sabine Schenk u knjizi *‘Running and Clicking: Future Narratives in Film’*, iznose razne narativne prakse i objašnjava kakvu svrhu može imati narativ u

svakodnevnici.

Narativi se koriste kako bi se organizirala iskustva, raspravljale kolektivne vrijednosti, konstruirale verzije prošlosti, generiralo znanje i stabilizirali identiteti. Priče su glavni funkcionalni alat ljudskog uma, one organiziraju ljudsko znanje i iskustvo. Narativi su antropološko univerzalni izumi koje koriste ljudi i kulture u širokom spektru pragmatičnog i umjetničkog konteksta kako bi osmislili svijet. Znanje nije dano, nego ono mora biti osmišljeno, artikulirano i interpretirano u drugom smislu u obliku naracije (usp. Nünning, Neumann prema Sabine Schenk, 2013: 7-8). “Narativi nisu samo literarne umjetničke forme nego fundamentalni načini organizacije ljudskog iskustva i znanja” (Nünning, Neumann prema Sabine Schenk, 2013: 8).

Nakon dugogodišnjeg druženja i diskusija o raznolikim temama koje je potaknula priča, kazivač smatra kako već ima toliko iskustva i znanja, da ih može koristiti za postupanje u novim situacijama, kada druga objašnjenja izostaju.

Kazivač dugogodišnji poznavatelj, koji je odrastao uz priču, govori o ulozi serije Zvezdanih staza u njegovom životu:

“Što meni znači, pa meni je to čisto jedna moralna stvar, znači kako postupiti u nekoj situaciji, jer mislim da se Star Trek, dodiruje nekih tema koje su dosta filozofske i etičke teme na koje je dosta teško za odgovoriti i dosta se dobro kroz priče ekraniziraju ... ne treba gledati samo kao zabavu nego više kao jedno jako dobro napisao djelo ...Nije važno da li je stvarno ili izmišljeno nego da li možemo nešto naučiti iz toga. Mi svi znamo da je to izmišljeno naravno, da je to izmišljeno jer je to sve čovjek izmislio” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Usporedo sa stjecanjem iskustava svakodnevnice koristi se priča Zvezdanih staza. Kako tekst priče problematizira odnose, korisnik uz pomoć nje može dobro promisliti prije nekih odluka ili osmisliti postupke. Sastancima četvrtkom ili na društvenim mrežama ljubitelji mogu ponovo obnoviti neku raspravu zajedno s ostalim sudionicima.

Kompetentni poznavatelj serija dijeli svoje iskustvo gledanja serija:

“... gledanje i uživanje u Star Treku mogu klasificirati kao jedno životno iskustvo, ali prikupljanjem informacija i poruka što taj Star Trek mi želi reć ... daje mogućnost da svoja životna iskustva stekneš na pravi način, da ih

oplemenim do neke mjere” (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979).

Brian L. Ott i Eric Aoki napominju kako:

“Publika ne koristi priču iz serije samo za zabavu, već ona konstruira ‘kognitivni okvir’, gledatelji se uče, a priča ukazuje ne samo što se može zamisliti, već i kako. Zamišljanje postaje kao čin pamćenja, a to omogućuje zamisliti sebe i definirati, ‘strukturirati percepcije i naučiti gledatelja kako koristiti moć’ (2001: 393).

Simbolično dijeljeni osjećaj budućnosti može biti potencijal za identitetske politike sadašnjosti (usp. ibid. 2001: 393).

Različite interpretacije priče utječu na održavanje međusobnih odnosa, tako da se neke uključene osobe povlače iz skupina s kojima diskutiraju kada se prodube razlike u individualnom korištenju upisanih ideologija koje se povezuju sa svakodnevnicom. Bivša članica udruge koja je posjetila Star Trek konvenciju u Londonu objašnjava svoje viđenje serija:

“...Jonathan Archer on voli taj serijal Enterprise koji je različit od pristupa koji ja volim mi nikako na zelenu granu s tim i to je to, svatko ima neki svoju predodžbu kako je to i zašto je to i opet je individualan pristup ne možeš ti na to utjecati i onda je da i nekako ja sam naučila kroz tih deset godina da je Star Trek neka moja privatna stvar i da mogu nekad s ljudima onako pogledati, ali da je to najviše moja privatna stvar i ja Star Trek vidim drugim očima nego na primjer, on, on, on... Uglavnom ima puno poveznica s našim današnjim svijetom, onda se ljudi, ali oni se uvijek preispitavaju, mi danas nemamo to da se preispitavamo, nego samo ono zadržto mišljenje to je tako i nikako drugačije, a oni se preispitavaju svi se preispitavaju da li je u redu što ja radim, da li bi to možda trebali primijeniti da se preispitavam to je ono” (Seven of nine, kazivačica rođena 1990).

Ostali članovi Udruge su jednim dijelom usaglasili svoje stavove i dalje se druže uz priču Zvezdanih staza: “Pa imamo svi svoje mišljenje, ali opet slažemo se oko puno toga...” (Hoshi Sato, kazivač rođen 1982)

Korištenje različitih serija Zvezdanih staza: The Original series TOS i The Next Generation TOS dovodi do interioriziranja različitih ideoloških obrazaca upisanih u serijale pa time do neslaganja u

kognitivnim koncepcijama zamišljanja budućnosti. U članku ‘*Pragmatism and Meaning: Assessing the Message of Star Trek: The Original Series*’, Porter prema Anne Collins Smith i Owen M. Smith-u, navodi:

“Ljubitelji često koriste koncept IDIC, Infinite Diversity in Infinite Combinations, Vulkanska filozofija koja je opisana u epizodama Star Trek: TOS, koja predstavlja idealnu budućnost bez predrasuda. IDIC se razumije kako treba razmišljati i izvan tolerancije i razlika. Koncept se internalizira kao paradigma Zvezdanih staza, koja predstavlja Roddenberrijevu viziju koja se treba slaviti, a nema ulogu homogenizacije razlika među ljubiteljima/fanovima” (Porter prema Smith, 2011: 75).

Problemi različitosti između različitih koncepcija ljubitelja/fanova postaju još veće kada se korištenje serija TOS (The original series) i TNG (The next generations) povežu s promjenom koja se odvija u zapadnom društvu (usp. Grenz 1996 : 1). Koncepcija moderne je povezana uz napredak, dok ideologija TOS-a usvaja postmodernistički pesimistički pristup na kojem se temelje kasnije generacije serija (usp. Grenz 1996: 7) U “*Deep Space, Sacred Time: Star Trek in the American Mythos*”, Wagner i Lundeen ukazuju na suvremene akademske rasprave o Zvezdanim stazama koja ih dovodi do zaključka kako bi analiza serija, otkrila patrijarhalnu opresiju i izljeve homofobije (usp. Wagner i Lundeen prema Smith, 2011: 75).

“Bilo bi iskušenje prikazati neslaganja između naivnih ljubitelja i ciničnih akademika dok je stvarnost puno kompleksnija, a povećava svjesnost o ‘kulturnoj prtljazi’ Zvezdanih staza” (Smith, 2011: 75-76).

U “*The Ethics of Star Trek*” Judith Barad uočava da bez obzira na optimizam u serijama i etički progres svaka serija odražava stavove, politike i kulturu našeg suvremenog društva (usp. Barad prema Smith 2011: 75).

Sue Short izjavljuje kako ljubitelji rutinski razvijaju rasprave o ideološkim konfliktima u serijama, dijeljeni ideali ljubitelja/fanova, ne znače kako su slijepi obožavatelji koji poruku serija prihvaćaju bez promišljanja (usp. Smith 2011: 76).

Shoshanna Green, Cynthia Jenkins i Henry Jenkins skupina su akademika/fanova koju Smith naziva ‘acafans’ koji su ‘zamaglili’ granice između dva različita svijeta i stvaraju tekstove koji uvažavaju fanove:

“Kriticizam fanova se razlikuje od akademske kritike vrlo značajno. Subjektivno i strastveno uključivanje u materijale, odbijanje specijaliziranog tehničkog jezika, teorijskih autoriteta i tendencija, fokusiranje na osobno više nego na institucionalna objašnjenja. S druge strane odbijanje uvažavanja alternativnog oblika kriticizma, može ukazati i stvoriti vrijedne uvide o postojanju najgore vrste akademskog elitizma” (Green, Jenkins, Jenkins prema Smith 2011: 76).

Ljubitelji Zvezdanih staza izražavaju svoja mišljenja, o mogućnostima korištenja poruka iz serija u okolini u kojoj žive. Usvajaju narativ koji sam za potrebe ovog rada nazvala ekonomski mit budućnosti koji je opisan u serijalima, a ljubitelji na temelju toga diskutiraju. Ekonomski mit budućnosti povezan je s medijskom reprezentacijom pred publikom. Autorica Salome Sola Morales istražuje odnos značenja mita u suvremenoj kulturi:

“Osobe se mogu vratiti prema izvorima kako bi zapamtili prošlost i razriješili sadašnju stvarnost koristeći simboličke i mitske forme. Jasno je kako mitovi imaju u biti simboličnu prirodu i koriste simbole kako bi izrazili svoju svrhu. Medijska kultura ima mitski i simbolični karakter (Morales, 2013: 36).

Ljubitelji/fanovi prihvaćaju događaje u budućnosti iz serije i uspoređuju ih sa sadašnjošću, za njih je sadašnjost povezana s budućnosti. Ott i Aoki propituje postojeća značenja prošlosti i sadašnjosti.

“Razumijevanje suvremenih socijalnih odnosa konzistentna je privilegija prošlosti u odnosu na budućnost. Studij prošlosti je način kako istraživati prošlost, dok povijesti budućnosti ne utječe na sadašnjost. Standardna zapadna koncepcija je jednosmjerna percepcija vremena, linearno vrijeme koje je utemeljeno na prošlosti koje je više autentično, autoritativno i stabilno, utjecajnije je od budućnosti, prema tome je sadašnjost kauzalna i povezana s prošlošću” (Ott i Aoki 2001, 393-394).

Filozofi koji su anticipirati postmodernu perspektivu Bergson, Nietzsche i Heidegger raspravljali su kako je vrijeme matrix momenata, svaki sadrži tragove ne - još. U svakom datom trenutku sebstvo akumulira prošlost i anticipira budućnost. Prošla iskustva su poznata kao sjećanja, a projekcija budućnosti su mogućnosti imaginacije. Kada se odabire imaginacija umjesto sjećanja, izazivaju se mentalne slike i temporalni koncepti kao predviđanje, imaginacija na takav način

uvodi sadašnjost u budućnost i na takav način budućnost oblikuje sadašnjost. U odnosu prošlost-budućnost sjećanje može biti više ‘stvarno’ nego imaginacija, ali obje se sastoje od mentalnih slika koje su selektivne, pristrane, promjenjive i aktualno ideološke. Sjećanje ima veću akademsku pažnju (usp. Ott, Aoki 2001: 394).

Kazivač koristi mentalne slike predviđanja kako bi zamislio bolje društvo u budućnosti uz pomoć razvijene tehnologije u seriji:

“... dakle da Star Trek bude ovdje u našem svijetu recimo treba izmisliti replikator, replikator je uređaj koji iz energije stvara nešto dakle kao jedan 3D printer dakle spojimo ga u šteker i on nama recimo napravi tanjur juhe ili ne znam napravi nam odjeću za obuć ili napravi nam sve što god smislimo danas je to kao 3D printer dakle imamo izmislimo nekakav dizajn ubacimo to u kompjuter i taj 3D kompjuter isprinta nama tu taj dizajn koji smo mi izmislili dakle neku lopticu koju smo mi i rekao sam da ima već tri vrste ima printer za plastiku, printer za hranu, a sad ima printer za organe ...” (Benjamin Sisko, kazivač iz Zagreba, 1983).

Neke poruke pozivaju publiku na dijeljenje određenog osjećaja prošlosti, druge poruke ohrabruju dijeljenje vizija budućnosti. Jameson objašnjava kako je uloga dijeljene vizije budućnosti ‘restrukturiranje našeg iskustva sadašnjosti’ (Jameson prema Ott i Aoki, usp. 2001: 394). Ott i Aoki naglašavaju kako javno pamćenje ispušta prepoznati načine na koji kulturni tekstovi stvaraju kolektivne vizije kako bi informirali identitete, strukturirali percepcije i vodili akcije ljudi. Popularna imaginacija se proizvodi kroz reprezentacijske prakse i prema tome bogati ideološki teren za kritičare moći, kulture i identiteta (usp. Ott i Aoki, 2001: 394). Popularna imaginacija treba biti tretirana na isti način kao i popularno sjećanje. Kulturni i medijski kritičari bi trebali politizirati futurističke fantazije i kritički istražiti ulogu u konstruiranju popularne imaginacije, koja poziva na zajednički osjećaj budućnosti. U slučaju Star Trek: The Next Generation slike pozivaju gledatelje u zajednički osjećaj utopističke budućnosti (usp. Ott i Aoki, 2001: 409).

Kazivači njeguju ekonomski mit budućnosti narativnim vježbama, argumentacija i dokazi su umanjeni, stvorena su diskusijama osnovna značenja koji povezuje sve ljubitelje Zvezdanih staza. Mit sadrži kulturne vrijednosti i vjerovanja te elemente religioznosti (usp. Grenz, 1996: 44).

U raspravama ljubitelja postoji popularno iskustvo imaginacije buduće vizije društva u kojem

nema novca, ekonomski mit budućnosti se ne propituje i osnova je daljnjih diskusija.

Kazivač koji je već postao suzdržan od velikih vizionarskih poduhvata u sadašnjosti objašnjava:

“Da može se pričati, ali nitko nije na takvoj nekoj poziciji da bi to mijenjao” (Hoshi Sato, kazivač rođen 1982).

Drugi kazivač iznosi svoje mišljenje o potrebi promjene društva:

“ E tu bi si sad trebali postaviti pitanje što je važnije da li taj neki individualizam ili taj nekakav kvalitetan život ...To je ovako kao da bi ekonomija bila potpuno drugačije organizirana ne bi bila bazirana na gomilanju resursa, nego više na ajmo reći na nekoj razmjeni usluga i poboljšavanju sebe i čovječanstva onako kao cjeline ne znam koliko ti to sad ima smisla nekog” (Jonathan Archer, kazivač rođen 1987).

Usvajajući priču o društvu u 24 stoljeću u kojem nema novca, ljubitelj Zvezdanih staza dalje raspravlja:

“Uopće to oko novca u Star Treku znači u tamo u uređenom tom našem utopijskom društvu tamo ni nema etiketiranja znači kad ukloniš i potrebu za materijalnim i za dokazivanjem i za gramzljivošću i za svime automatski te sve etikete padaju u vodu znači mi nismo crnci, bijelci, žuti, bogati, siromašni, lopovi, pošteni mi smo ujedinjena zemlja članica ono, prvostolnica Federacije i mi poštujemo se među sobom i poštujemo sve ostale, dok nam jel ne sjednu na grbaču” (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979).

Jedan od članova Udruge povezuje ekonomski mit budućnosti sa sadašnjom situacijom:

“To ti je proizvod današnjeg sistema, ono vraćaš se na ono moraš biti takav da bi uspio, moraš naginjati tome da bi uspio, jer današnji svijet se svodi na tome da razgovarate o tome konkurencija, morate biti konkurentni, tržište, to je bitno dogodilo se ovo toliko je poginulo ljudi, to se tako odrazilo na tržište, samo tržište konkurentnost, borba ovoga i to ti cijelo vrijeme lupa u glavu i naravno da ćeš onda tako razmišljati, a automatski kad se ti rađaš, kad živiš u svijetu ... u drugačijim uvjetima odrastaš, drugačije ćeš razmišljati” (Julian Bashir, kazivač rođen 1982).

Kazivač organizator Domikona, jedine Star Trek konvencije u Hrvatskoj objašnjava na koji način koristi ekonomski mit budućnosti:

“... To je dakle jedno moguće rješenje dakle postizanje te ideje ovaj ideala iz

Zvezdanih staza tog nematerijalnog života, ne materijalizma da imamo trgovinu i zamjenu ja nekom učinim nešto, on učini nekom drugom, ovaj vratit će se krug već do mene na taj način ako radimo svi jedni za druge, uvijek će sve za svakog bit riješeno, dakle nema direktne potrebe za novcem ... imam koristi možda što sam možda sebe nadogradio kroz pripremu za to kroz angažman i sve ostalo, razvio sam neke svoje vještine i u tom smislu imam koristi već od toga, a isto tako imam koristi od toga da sam baš dobio priliku da svijetu prenesem tu jednu ideju koja je nama sjajna, fantastična ... iako ja nisam za to da čovjek to može sam baš sve postić (James T. Kirk, kazivač rođen 1982).

Ott i Aoki objašnjavaju značenje utopije za interpretaciju sadašnjosti, koja je opisana u priči Zvezdanih staza:

“Utopija demistificira promjenu, uključuju korisnike u alternative koje nisu prijeteće, predviđaju budućnost gdje naturaliziraju određenu viziju budućnosti. Zaista mnoge fantastične tehnologije originalnih serija Zvezdanih staza kao bežični komunikatori su sada stvarnost. Imaginacija se ne može svesti na fantaziju, dok prema Ganeshu, imaginacija umjesto bijega u nemoguće, postaje izraz mogućnosti” (Ott i Aoki 2001: 395).

Kazivači mogu legitimirati ekonomski mit navođenjem kako se je puno predviđanja iz serija ostvarilo. Ekonomski mit budućnosti se legitimira postojanjem tehnologije koja je prije postojala u serijama, na taj način buduće društvo bez novca je isto tako izvjesno i to je nešto čemu se može težiti.

Kazivač povezuje ekonomski mit budućnosti s ostvarenim razvijem tehnologije, ekonomske promjene se prema tome mogu zamišljati:

“Pa mislim da kroz te tehnološke inovacije čovjek je postigao da dobije i tu neku ekonomsku stabilnost čak i neku da kažem sigurnost dakle siguran je puno više nego prije od elementarnih nepogoda naravno uvijek su te neke druge nove opasnosti, ali neke na koje smo kroz stoljeća navikli više ih nema, nema rata, ne moraš se bojati da će doć do nekog uništenja mogu mirno da tako kažem, mogu mirno raditi u svom vinogradu ... (James T. Kirk, kazivač rođen 1982).

“Narativi su sveprisutni jer su kognitivno oruđe s kojim osmišljavamo svijet oko sebe,



organiziramo vrijeme i pričamo vlastitu priču” (Schenk 2013: 8).

Kazivač podsjeća kako je i tehnologija u službi ideologija, dok po njegovom mišljenju izgrađenom na temelju priče serije, ne bi trebala biti:

“Zato što ti tehnologiju ti možeš koristiti u tu svoju svrhu znači ako ti je svrha u današnjem svijetu akumulacija kapitala ti tu tehnologiju možeš koristiti kako bi to lakše to radio, tehnologija sama po sebi je neutralna i nema nekakav, nije niti pozitivna niti negativna i zato je ajmo reći takvo razvijanje tehnologije nego neka promjene društva ”(Jonathan Archer, kazivač iz Zagreba, 1987).

Teme iz Zvezdanih staza su među sobom povezane, ljubitelji ih interpretiraju dugotrajnim raspravama. Ekonomski mit budućnosti je centralna tema koja je pretpostavka za propitivanje svih drugih tema u svakodnevnici. Članovi Udruge i ljubitelji znanstvene fantastike usvajaju konsenzus oko određenih vjerovanja i kompetentni su poznavatelji priče Zvezdanih staza. Razvili su sposobnosti oblikovanja konzistentnih uvjerenja i stavova na temelju priče o kojima mogu raspravljati. Za uvođenje u priču ekonomskog mita potrebna je grupa koja sadržaj priče Zvezdanih staza ne propituje. Kazivač koji nije član Udruge nego je seriju Zvezdane staze pratio sam, postavlja pitanje o kojem drugi članovi ne raspravljaju:

“Mislim da su sada samo ono što je sad izvedivo isto tako to povlači i one neke druge aspekte pogotovo su opasni ti ekonomski aspekti jer to je upravo identitet tog Star Treka kao u budućnosti u 24 stoljeću nema novaca, ne sad to budućnosti nema novaca, ali vidimo jasno u scenama od Deep Space 9 kako ima Ferengija na toj postaji i oni trguju s ljudima, kako nema novca (Spock, kazivač rođen 1992).

Prema Durandu “mit ne prevodi, ne može se za njegovu interpretaciju koristiti logika, jer pokušaj prevođenja mita je kao svaki oblik promjene od semantike prema semiotici, izraz njegovog osiromašivanja” (Durand prema Morales 2013: 36)

Christoph Bode i Rainer Dietrich u knjizi ‘*Future Narratives: Theory, Poetics, and Media-Historical Moment*’, govore o tome kako naracija nije samo način na koji organiziramo i razumijemo vrijeme, ona je baza za naš identitet kao individue, a oni su dio civilizacije i vrste,

bez obzira na proizvođenje značenja mi smo gospodari svemira, jer je narativ način na koji svijet činimo smislenim (usp. Bode i Dietrich 2013: 9). Narativi budućnosti, govore o tome kako mi vidimo sebe u odnosu na to, kakve će stvari postati. Počinjemo mijenjati način na koji vidimo sebe, našu prošlost, mogućnosti, potencijale ili budućnost (usp. Bode i Dietrich 2013:3). Bode i Dietrich su mišljenja kako postoji istina za sve narative, fikcija ili neki drugi žanr, prošli narativ, sve naracije žele zahvatiti, sada ovaj trenutak (usp. 2013:7).

### 3.3. Način korištenja imaginarne priče

Nastavak i razvoj priče serija nastavlja se u grupi ljubitelja Zvezdanih staza, koji novog sudionika upućuju u svoja značenja tema ili žele podijeliti neka znanja koja su se zajednički raspravila. Diskusije se mogu odvijati u grupi prijatelja, druženjem na javnim mjestima, u privatnim stanovima, na zajednički dogovorenim sastancima ili društvenim mrežama. Osobe koje su se odlučile za druženje s ljudima sličnih interesa koji prate seriju, uključuju se u puno drugih zajedničkih aktivnosti. Odlasci na zajednička okupljanja konvencije događaj je za mnoge ljubitelje znanstvene fantastike kako bi mogli razmijeniti iskustva. Danas se mogu koristiti osim druženja u Udrugama i društvene mreže za razmjenu iskustava o pogledanim epizodama<sup>46</sup> (tablica 1).

---

<sup>46</sup> Upitnicom su prikupljeni kvalitativni podaci, kodiranjem se pretvaraju u kvantitativne.

Tablica 1. Analiza razlika u aktivnosti na skupinama na društvenim mrežama u odnosu na učestalost posjete konvencijama

			Posjete konvencijama				Total	Hi-kvadrat (df=6)	p
			prvi put	redovito	drugo	jednom godišnje			
Aktivnost skupina na društvenim mrežama	Count	Ne	1	5	3	1	10	14,032	0,029
	Expected Count		0,7	4,2	1,6	3,4	10,0		
	Count	Da	1	23	8	21	53		
	Expected Count		3,6	22,5	8,7	18,2	53,0		
	Count	Drugo	3	3	1	3	10		
	Expected Count		,7	4,2	1,6	3,4	10,0		
Total	Count		5	31	12	25	73		
	Expected Count		5,0	31,0	12,0	25,0	73,0		

Postoji statistički značajna razlika u aktivnosti na skupinama na društvenim mrežama u odnosu na učestalost posjete konvencijama (Hi-kvadrat= 14,032;  $p < 0,05$ ). Uvidom u distribucije odgovora za pojedine kategorije, uočljivo je da oni koji su aktivniji na skupinama na društvenim mrežama (odgovor DA) rjeđe posjećuju konvencije prvi put, dok češće posjećuju konvencije jednom godišnje (tablica 1).

Ljubitelji Zvezdanih staza koji se druže i okupljaju kod kuće ili u javnim prostorima bili su u centru istraživanja, dok su ostali ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra prisutni u oblikovanju ‘popularnih vizija budućnosti’ raspravama na društvenim mrežama i imaju potrebu posjetiti Sferakon.

Ljubitelji/fanovi vode rasprave na zajedničkim okupljanjima u Udruzi ili na društvenim mrežama, a to je jedan od postupaka kojim se nadograđuje priča o serijama. Priča se raspravama oblikuje i

prilagođava izvan izvornog scenarija epizoda i postaje zajedničko znanje koje koriste uključeni u aktivno osmišljavanje novih tema koje su potaknute izvornom pričom.

Druženje ljubitelja/fanova *Zvezdanih staza*, se nastavlja po privatnim stanovima i u slobodno vrijeme, kazivač iznosi životna iskustva vezana uz zajednička okupljanja:

“Iz te Udruge taj udružni odnos smo pretvorili u privatni odnos dakle mi smo svi bili prijatelji u Udruzi, međutim mi smo se počeli nalaziti izvan Udruge tako smo stvorili ta prijateljstva koja dan danas traju nama je Udruga ustvari jako draga.” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Ljubitelji/fanovi koriste priču *Zvezdanih staza* i unose je u svakodnevni život, uz korištenje priče osobe izgrađuju identitet i stavove zajedno s doživljajima u svakodnevnici.

Okupljena grupa dodatno pojačava sva ta iskustva i dodaje nova sa svakim novim susretom i druženjem. Načine korištenja imaginarne priče prepoznala sam po kazivanjima poznavatelja serije. Poznavanje i korištenje priče temelji se na njihovim prošlim stečenim iskustvima međusobnog druženja uz seriju. Sadržaj priče koja je nastala zajedničkim interpretacijama rekonstruirana je iz prisjećanja ljubitelja *Zvezdanih staza*. Priča nastala zajedničkim diskusijama doprinijela je nadopuni priče koja je postojala prije njihovog uključivanja, a razmjenjivala se i ranije aktivno među uključenima u zajednička druženja.

Identitet priče *Zvezdanih staza* je razvijanje rasprava na temelju ekonomskog mita budućnosti i sadašnjeg odnosa prema novcu, posjetitelji *Sferakona* komentiraju na tvrdnju u upitnici: “U budućnosti će se promijeniti odnos prema novcu već se sad može mijenjati ako se raspravlja o tome.” Ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra odgovaraju, izdvajam neke odgovore:

“Ako se ne promijeni svijest novac je prva stvar”, “Rasprava je prvi korak, treba hrabrosti za promjenu”, “*Star Trek* ekonomija je utopija koja ovisi o dostupnosti beskonačnog resursa, bez toga moramo imati novac.”, “Da - globalna valuta (euro koji konkurira dolaru) *Star Trek* - krediti.”, “slažem se, no problem je što se ne raspravlja o tome uopće”, “Treba kao u *Star Treku* - no money”.

Dugotrajnim korištenjem priče i zajedničkim raspravama o temama poznavatelji serija razvijaju

znanja i stječu raznolike vještine. Uz pojavu Interneta ljubitelji<sup>47</sup> koji su se u velikom broju okupljali sa svrhom razmjene iskustava o epizodama, danas mogu koristiti društvene mreže i Internet. Sadržaji vezani uz serije i filmove, informacije i znanja koja su vezana uz priču postaju dostupniji, tako da se broj okupljenih u druženju, uz razvitak tehnologije smanjio.

Kazivač koji danas ima organizacijska zaduženja u Udruzi USS Croatia, prisjeća se promjena koje su se dogodile s dolaskom tehnologije:

“... a danas kad svi imaju te epizode mogu ih pogledat na Internetu, danas je Udruga samo da se ljudi mogu doći družiti, dakle naglasak na to druženje, više nije naglasak na gledanje nego više na druženje, dakle mi gledamo to zato što želimo to gledat, zato što nam se gleda, a ne zato što nemamo mogućnost da to pogledamo negdje i ovoga, organiziramo te eventove i te zabavice, isto zato i ta predavanja čisto zato da nešto radimo da bi imali nekakvu zajedničku temu koju dijelimo ...ja sam vama rekao gdje možete vidjeti cijeli Star Trek, prije 20, 30 godina nije toga bilo, morali ste znat nekog nač, nekog tko vam je dao to sad ne znam, da li je to vama neka znanstvena fantastika kad se zapravo sjetite tih kazeta” (Benjamin Sisko kazivač, rođen 1983).

Michael Roemer zapisuje kako priča kao i sve strukture integriraju i razvijaju odnose. Centralni lik u svakoj priči je individua, ali je posvuda povezana sa događajima i ljudima koji priču predstavljaju. Priča se u slučaju ljubitelja/fanova prenosi u stvarnost na način da oni vrijednostima tumače odabrane izbore likova. Tekst narativa stvara odnose svih dijelova jedan prema drugome dok je pozicija naratora prema publici smještena u socijalni, ekonomski i povijesni kontekst (usp. Roemer prema Gelfand 2008:1)<sup>48</sup> Slično Lawler vidi “narrative kao socijalne produkte koji su proizveli ljudi, unutar konteksta posebnih socijalnih, povijesnih i kulturnih lokacija (usp. Lawler prema Uprichard 2008: 2).

Kazivač organizator Domikona o korištenju priče napominje:

“...to prenošenje te ideologije, ne samo ideologije nego i prenošenje raznih

aspekata tih Zvezdanih staza u neki stvarni život i to neko da ga nazovem tako produženje možda se čak može usporediti ne znam ono teenageri djeca da imaju razne uzore, nogometaše, glumce, pjevače, političare ... recimo da ljudi koji ovaj su vezani uz Zvezdane staze koji uzimaju uzore iz Zvezdanih staza da vrlo to često zadržavaju do duboke starosti ...” (James T. Kirk, kazivač rođen 1983).

Priče su povezane s iskustvima koje ljudi imaju u svojim životima, ali oni ta iskustva ne prenose transparentno.

”Priče su više interpretativni uređaji kroz koji ljudi predstavljaju sebe i druge. Narativi nisu nastali kod jedne osobe, oni cirkuliraju kulturno kako bi osigurali repertuar ... kako bi ljudi mogli proizvesti svoje priče” (Uprichard 2008: 2).

Uprichard dalje objašnjava kako se narativi interpretativni uređaji koji se mogu koristiti, da bi proizvodili priče o društvenom svijetu iz određenog stajališta (usp. 2008: 2).

Kazivač o oblikovanju svojih razmišljanja uz priču Zvezdanih staza:

“Ne znam ja sam, sam oblikovao svoja mišljenja i stavove i uglavnom to je kao da čovjek čita knjige pa uglavnom o Treku, pa ta iskustva o čitanju tih knjiga, formira neke svoje stavove iz razgovora s ljudima ... “(Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Struktura priče Zvezdanih staza omogućuje korisnicima povezivanje s postojećim životnim iskustvima ili mogu zamišljati neka iskustva koja bi mogla postojati, oni teže prema njima. Priče su na neki način načini učenja i stjecanje iskustava, one omogućuju zamišljanje nečega što još ne postoji u sadašnjosti.

Priča postaje dio svakodnevnice, a korisnici usporedo s zajedničkim korištenjem priče i usporedbama sa stvarnošću povezuju razrađene teme s događajima u svojoj svakodnevici. Nekada im dobro poznavanje priče može pomoći kod donošenja nekih važnih odluka ili ublažiti naporna iskustva svakodnevnice. Skupine koje samo raspravljaju na Internetu razlikuju se od onih ljubitelja koji se fizički okupljaju, predstavljaju i nose odjeću prema seriji Zvezdanih staza. Uprichard ističe kako je bit pristupa narativima budućnosti istaknuti “kako je budućnost bitna u svakodnevnom životu i u životima svakoga, to je intrinzični dio vremena i temporalnosti prema

kojim se sve stvari nužno usmjeravaju.” Adam i Groves su ustanovili kako je budućnost bitna ne samo u društvenim istraživanjima zbog toga što način kako su socijalni objekti viđeni u budućnosti, povratna sprega načina konstrukcije sadašnjosti (usp. Uprichard 2008: 2). Jedna od ilustracija njihovog prihvaćenog načina razmišljanja o budućnosti nakon dugotrajnih diskusija na svoj način mi objašnjava kazivač:

“Star Trek je više kao kultura jer je on preslika kulture kroz jedan filter budućnosti, recimo kako bi mi kako bi ljudi živjeli u budućnosti da se recimo makne novac iz cijele igre tako da ljudi stvarno teže prema poboljšavanju sebe, a ne samo prema materijalnim stvarima, dakle to je mislim bit Star Treka da jednostavno, ljudski život se ne bi trebao samo svesti na to da se samo radi i zarađuje novac i uživa na tome nego da se isključivo radi na dobrobiti cijele civilizacije, ne raditi samo za sebe nego misliti kao kolektiv ...” (Benjamin Sisko kazivač rođen 1983).

Jedna od interpretacija budućnosti odnosi se na razrađivanje ideje mogućeg budućeg društva, koja je ostvarena na medijskom zapisu, a interpretacija se može predstaviti i na osobnom nivou isti kazivač me upoznaje na koji način on osobno doživljava poruku serije:

“... oni idu u te misije oni se teleportiraju na te planete oni pokupe ono što njima treba da prouče, oni to proučavaju, istraživanju njima je cilj znači 'Ići negdje gdje još nitko nije bio' tražiti nešto što nitko, naučiti nešto što još nitko nije naučio dakle ne samo da smo tu na Zemlji i da nam se cijeli život svede na puko preživljavanje i na rad samo jedem radim spavam, jedem radim spavam, svaki dan jer to nema smisla to je jednostavno jedem radim spavam i umrem, a recimo da radim na sebi da se više ne moram opterećivati sa okovima koje nosim ... Ono što ja, to su ti moje težnje ja težim prema bit bolji, ja težim prema boljem svijetu, ja to su moje težnje to su moje fantazije, moje težnje, dakle jedna filozofija koja bi mogla čitav svijet u kojem živimo promijeniti, ali ljudi to ne vide zato što su svi bizi, bizi, bizi”(Benjamin Sisko kazivač rođen 1983).

O načinu na koji priča može djelovati na stvarnost isti kazivač odgovara: “Da može pa mobiteli ne bi nastali da nije bilo Star Treka.”

U centru istraživanja usmjerila sam se na onaj dio njihovih zajedničkih i individualnih priča koji su povezani sa serijama Zvezdane staze.

Ljubitelji Zvezdanih staza su u tom smislu predstavnici priče Zvezdanih staza, koji je oblikuju grupnim aktivnostima te su aktivna publika koja se okuplja kako bi tumačili serije i prenosili svojim stečenim znanjima i iskustvima poruku društvu i novim uključenim sudionicima priče. Korisnici priče Zvezdanih staza ljubitelji/fanovi aktivni su stvaratelji osobne i grupne priče koja se temelji na serijama, a u svakodnevnicu inspirirani serijom zauzimaju određene uloge kao aktivni članovi Udruge. Priča Zvezdanih staza priča je o budućnosti pa prema tome i sudionici zauzimaju određene stavove i poduzimaju aktivnosti kako bi fantastične elemente iz u budućnosti što više uklopili u poimanje sadašnjosti. U članku pod naslovom *'Narratives of the Future. Complexity, time and temporality*, navodi se kako postoji dugo uspostavljena tradicija korištenja osobnih narativa u društvenim znanostima (usp. Uprichard 2010:1).

Ljubitelji su stvorili poseban odnos između osobnih životnih priča i iskustava stečenih gledanjem serija Zvezdanih staza koja se temelji na njihovim intepretacijama i pridavanju značenja seriji koja ima posebnu ulogu u njihovoj svakodnevnicu i životima. Istraživanja osobnih narativa odnosi se na prošlost u kojem osoba rekonstruira osobnu povijest pričanjem priče (Clandinin, Reissman prema Uprichard 2010: 1). Osobna povijest i sudjelovanje u priči isprepleteni su ugodnim sjećanjima i zajedničkim iskustvima druženja u kojima priča ima posebno mjesto u njihovim životima. Osobni narativ i priča Zvezdanih staza se isprepliću, stvara se povezanost s pričom dugogodišnjih korištenjem, a po iskustvu kazivačice ona je vrlo važna:

“Pa da evo ja danas ne mogu zamisliti kakav bi moj život bio bez Star Treka ja sam u osnovnoj školi počela gledat Zvezdane staze i to mi je onako obilježilo život kad sam išla srednju upisivati ja sam još mislila ja ću vozit brod ono, pa sam upisala srednju zrakoplovnu zato što sam mislila to je najbliže ono tome sve nekako u mom životu što je, to je Star Trek utjecao.” (Seven of nine, kazivačica rođena 1990).

Priča Zvezdanih staza utjecala je na stvarnost kazivačice i sudjelovala u oblikovanju njezinog identiteta u odrastanju.

Okupljena grupa u Udruzi USS Croatia je predana prijedlozima za izvođenje zajedničkih aktivnosti, prijatelji su koji se druže i razvili su međusobne odnose nevezano za Udrugu.

#### 4.1. Imaginarni narativi i stvarnost



Pri prvoj posjeti zajedničkom okupljanju u USS Croatia - Udruga ljubitelja Zvezdanih staza osjetila sam težinu istraživačkog zadatka ulazeći u podrumski prostor<sup>49</sup> gdje se četvrtkom tijekom radnog tjedna održavaju sastanci. Zatekla sam predavanje i prezentaciju o Spocku<sup>50</sup>. Suočila s obiljem informacija i mogućih teorijskih problema koje su aktivnosti članova sadržavale, a za vrijeme sastanka pažljivo sam pratila njihove reakcije i komentare u cijelom trajanju njihovog druženja. Analiziranje samo tog događaja mogao bi predmet mnogih radova, zato je bilo bitno prikupiti i osigurati dovoljno informacija i kazivanja, a u isto vrijeme se fokusirati na temu. Svaki odgovor kazivača za vrijeme intervjua otvorio bi opet nova poglavlja koja bi se mogla obrađivati. Aktivna sudionička imaginacija ljubitelja potaknuta pojavnošću priče na medijskom zapisu osigurava okupljenima iskustvo alternativne stvarnosti gdje se namjerno ili prisutnošću među ostalim pripadnicima grupe podržavaju imaginarnu priču kao iskustvo stvarnih događaja.<sup>51</sup>

Inverzija stvarnosti je postupak je gdje se svakodnevnica propituje i gubi svoju utemeljenost dok se međusobnim potvrđivanjem priče okupljeni svjesno upravljaju imaginacijom. Postupak koriste i drugi ljubitelji znanstveno fantastičnog žanra.<sup>52</sup> Uživljavanje u priču uz iznošenje podataka, citata iz serija, povijesnih detalja zapisane imaginarne priče ili pozivanje na pojavnost priče koja se preko medija Interneta ili televizije predočava kao stvarnost, ima tendenciju prihvatanja priča iz serije kao stvarnog događaja.

Svakom novom članu predlažu pripremu prezentacije koja se treba najaviti. Ljubitelji/fanovi Zvezdanih staza u različitostima predstavljanja svoje priče, narativnog izraza u kontaktu sa sudionicima stvaraju višeslojevitost značenja naracije.

Višeslojevitost značenja produženog/nadograđenog narativa uključuje: poznavanje serija, korištenje znanja serija, prethodnih iskustava diskusija, inverziju stvarnosti, uživljavanje i prihvaćanje priče kao stvarne, zajedničko znanje o poruci serije i nadopunjavanje, usvojena suglasnost kod određenih raspravljenih pitanja, spontane reakcije, sloboda interpretacija,

---

<sup>49</sup> Mjesna zajednica Trešnjevka

<sup>50</sup> Mjesec posvećen Spock-u

<sup>51</sup> Dio sadržaja predavanja: Julian Bashir: "Odi u worp ped." Jonatan Archer: haha

"Sljedeći veoma važan događaj je povezan sa Spockovom prvom dužnosti na Enteprajzu: kasnije je otkrio da je njegov prvi kapetan Pyke u nesreći ostao paraliziran, jednostavno Spock im je htio pomoći, sjetio se ...

uvažavanje individualnog mišljenja i dovođenje u vezu sa stvarnim događajima.

Sposobnost je i vještina svakog člana kako će osoba izgraditi svijet iz priče i koristiti ga u svakodnevnicima, a u tome mu mogu pomoći okupljeni članovi.

Upravljanje fantazijom predstavlja pred istraživača iskustvo u kojem mašta i interpretacija epizoda postaje unutar njihovog kruga druženja dominantni diskurs u odnosu na druge utvrđene i dogovorene oblike spoznavanja. Učesnici predavanja analizirali su, proživljavali i diskutirali o pričama čiji je temelj fantastični serijal, napominjući da oni isto tako postupaju kao što mi činimo na fakultetu. Predavač mi je za vrijeme intervjua objasnio njegovu ulogu u grupi:

“Pa recimo dobar primjer bi bio ta predavanja gdje se koriste naše prave sposobnosti kao prezentacija, ne znam kako trebaš na fakultetu isto to smo i mi radili u Udruzi samo što smo radili s tim fiktivnim stvarima, ali koristiš prava znanja, stvarna znanja i na neki način se tako učiš (Jonathan Archer, kazivač rođen 1987)<sup>53</sup>.

Poznavanje priče Zvezdanih staza omogućava sudionicima upotrebu raznolikih znanja koje su upisane u serijale, jedan kazivač me uvodi u priču:

“Zapravo Star Trek ima toliko epizoda da zapravo svaka ta životna situacija je unutra opisana, svaka kako da kažem ima i religije, ima i akcije ima i filozofije, mislim ima svega, ima ona knjiga 'Filozofija Zvezdanih staza'”(Benjanin Sisko kazivač rođen 1983).

Jason T. Eberl i Kevin S. Decker urednici knjige Zvezdane staze i filozofija<sup>54</sup> počinju poglavlje Ex astris, scientia s rečenicom: “Znanje sa zvijezda je motto Akademije Zvezdane flote.” U fusnotama napominju kako je rečenica “nadahut mottom misije Apollo 13 Ex luna, scientia” (2009: 9). Znanje koje se koristi u Zvezdanim stazama seriji je prikupljeno znanje Federacije ljubitelji/fanovi, ukoliko koriste maštu mogu se na to znanje referirati. Ono se nalazi u “LCARS-u, Library Computer Access and Retrieval System, a odnosi se na svo prikupljeno znanje Federacije. U epizodi Samaritan Snare, TNG, kapetan Picard poklanja knjigu Williama Jamesa američkog filozofa i na taj način potiče korištenje gledatelje i fanove na upoznavanje filozofije” (Eberl et. Decker 2009: 9) Knjiga Zvezdane staze i filozofija obraća se kompetentnim fanovima koji koriste razna znanja i informacije temeljene na seriji.

Objašnjenje predavača sadrži dostatni potencijal za iniciranje raznolikih akademskih rasprava, članovi su zainteresirani za rasprave i izvan kruga ljubitelja/fanova *Zvezdanih staza*. Pozicija ljubitelja/fanova *Zvezdanih staza* je otvaranje novih tema i rasprava. Svojim aktivnostima potiču i ostale na uključivanje u njihov narativ, a izazovu je odgovorila i akademska zajednica. Veliki broj teoretičara i istraživača iz različitih područja zainteresiralo se je za teme koje su otvorile serije ili ljubitelji/fanovi.

“Tako što se tiče tih rasprava mi u zadnje vrijeme ne idemo previše u te rasprave, nekad uđemo recimo na forumu na facebooku, nekad se zna rasprava, recimo na forumu se najviše vode te dubokoumne rasprave, te oko toga da li je neka fizika oko toga pogriješila, to se obično vodi ta tom forumu i da li je netko u nekoj seriji morao napraviti nešto, neka moralna dilema ili da li ste čuli ove neke najnovije stari, postavi se na tu grupu stvari najnovije iz svijeta, sve neka najnovija dostignuća u fizici to sam sve poslao na grupu i to sve ljudi, to mogu komentirati” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983). “Lawrence Krauss, internacionalno priznat teorijski fizičar i advokat ispravne znanosti napisao je knjigu ‘*Fizika Zvezdanih staza*’, namjera mu je bila koristiti franšizu kao dobar način kako bi ljudi počeli razmišljati o stvarnoj fizici” (Salisbury prema Scott, 2007: 2).

“Autori koriste riječ ‘stvarno’ namjerno, zato što tehnologije ne postoje, niti će ikad postojati, stvarna fizika i znanost su utemeljene, dok je pogrešan univerzum *Zvezdanih staza*, poticaj za daljnje učenje, a ne izvor učenja” (Scott, 2007:2).

Judith Barad u knjizi ‘*The Ethics of Star Trek*’ smatra, kako etika *Zvezdanih staza* ima mogućnost prevladati u budućnosti, jer je jednostavna za praćenje i razumijevanje (usp. Scott, 2007: 2).

U slučaju predavača, inverzija stvarnosti odvijala se situacijski uz prisutnost dugogodišnjih poznavatelja serija, koji su pratili priču i nadopunjavali slijed događaja, potvrđujući kako su jako dobro upoznati s onim što priča. Stvarna znanja koja se koriste u takvim izlaganjima su izvori s Interneta i usmeno prenošenje znanja ljubitelja/fanova. Izlaganje je bilo popraćeno potvrđivanjem ‘istinitosti’ priče okupljenih gdje su svi upoznati s ‘događanjima’ u seriji, nadopunjuju priču s komentarima i sudjelovanjem. Upravljanje imaginacija značila bi postupke inverzije stvarnosti namjerne ili prigodne pri druženju uz imaginarnu priču. Predstavljanje imaginarne priče,

kronoloških i povijesnih ‘činjenica’ povodom mjeseca posvećenom Spocku prenosilo se u grupi prijatelja nakon čega su oni sudjelovali komentarima, emotivno reagirali i nadopunjavali izlaganje. Razvila se rasprava u kojem je predavač koristio znanstveno fantastičnu priču i u to vrijeme, ona je bila sastavni dio svakodnevnice, dok su članovi dijeleći isto znanje o priči potvrđivali njezinu utemeljenost, pripremajući se da to iskustvo tumače i koriste u nadolazećem razdoblju života kao jednako vrijedno ostalim svakodnevnim iskustvima.

“Oni koji studiraju utjecaj priče na okolinu učenja poznato mu je da priča ‘utječe na promjenu u svijesti’, gdje se predaju sve obrane, a učesnici su kreativno uključeni u imaginaciju” (Bradt prema Gelfand, 2008: 3).

Postupkom upravljanje imaginacije članovi unose prerađene imaginativne elemente u druge segmente svog svakodnevnog života izvan područja okupljanja. Također su spremni podijeliti i širiti priču sa svakim uključenim članom dozvoljavajući i meni kao istraživaču i kasnije članu ravnopravno sudjelovanje u priči.

#### 4.2. Zaključak:

Osim većinom muških članova postoje i Star Trek parovi koji svoju djecu i obitelj upoznaju s pričom Zvezdanih staza. Odrastanje uz seriju prisutno je kod većine aktivnih članova te je uz praćenje serije vezan odabir zanimanja, koje je na neki način osmišljeno gledanjem omiljenih serija. Sudjelovanje u priči popraćeno je oblačenjem odjeće po uzoru na seriju, korištenje fanovske literature i pisanje tekstova popularno nazvanih fanzina, razvijanje srodnih interesa, konstruiranje zajedničkog znanja te pravila ponašanja u grupi. Potrebno je izgraditi svoj pogled na svijet uz korištenje priče: “Postoje ljudi koji se žele usavršiti i raditi na sebi i oni koji žele kroz ovaj život proć da ne rade ništa.” (Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Priča Zvezdanih staza omogućila je nekim ljudima stvaranje dugogodišnjih prijateljstava, kazivač dijeli svoje životno iskustvo:

“Ne ništa mi smo u biti zajedno dakle ja i Tuvok smo se upoznali u Udruzi i to je jedno prijateljstvo koje traje još od tada od srednje škole i završilo je na tome da sam ja njemu kum na vjenčanju bio (smjeh) tako smo mi postali prijatelji veliki, ali u biti vezala vas je ta ljubav prema fantastici” (Benjamin Sisko, kazivač

rođen 1983).

Priča je otvorena za raspravu, uvijek se može nadopunjavati, iako nema novih snimljenih serija kazivačica govori o svojem pristupu:

“Pa da svatko kažem to vidi na neki svoj individualni način, mislim da nema neka sveukupna ista slika, mislim jedino u čemu se svi slažemo, je da je to stvarno utopistički prikaz, ali kažem ima puno segmenata svatko će nekako drugačije napraviti taj svoj Star Trek svijet.” (Seven of nine, kazivačica rođena 1990).

Priča Zvezdanih staza je nekim članovima osmislila život i osjećaju veliku predanost prema njoj: “...ali moj muž, mom mužu je valjda neugodno jer je on zaluden valjda s tim Star Trekom rekao je da ne može živjeti bez toga, pa ne znam (Naomi Wildman, kazivačica rođena 1984).

Njihov oblik spoznavanja vezan je uz okupljenu grupu u kojem oni spontanijim sudjelovanjem i zajedničkom suglasnošću definiraju pravila promišljanja. Okupljanje ljubitelja/fanova, potiče dugotrajne i nekad svakodnevne rasprave na društvenim mrežama, vezane ne samo interpretaciju epizoda. Uvode u svoj diskurs i ostale društvene pojave te time nenamjerno iniciraju akademske rasprave svojim aktivnostima. Za ponovno osvještavanje prihvaćenih pravila potrebno je pogledati epizode vezane uz tu temu, raspraviti i prepoznati mogućnosti i stvoriti ideje za daljnja postupanja. Ljubitelj/fan uči se u svakodnevnicu kako njegovati vrijednosti tolerancije, propitivati se, razmišljati kao djelovati na okolinu oko sebe. Kazivači mi otkrivaju svoje prakse etičkih vježbi u svakodnevnicu: “...to je pitanje tolerancije gdje sad u tom smislu nema nekog sad gotovog odgovora ...(James T. Kirk kazivač rođen 1983).

Promišljanje i postupanje članova u svakodnevnicu znači reagirati na konkretne probleme u svakodnevnicu. Dobro promisliti i ukazati drugima na tu praksu, kazivačica mi objašnjava svoj stav: “...a to je bit da mi budemo tolerantni da smo svi jednaki i to je to Star Trek služi tome da budemo bolji.” (Seven of nine, kazivačica rođena 1990)

Pravila ponašanja u grupi nisu stalna niti utvrđena, nego su vezana uz način kako je interpretirana priča i kako su se prepoznale mogućnosti postupanja u svakodnevnicu ili u grupi ljubitelja/fanova. Stvaranje vlastitih interpretacija priče omogućuje ljubiteljima/fanovima, sagledavanje dnevnih iskustava kao onih potencijalno nestalnih, dok je centralno uporište za razumijevanje svakodnevnice doživljaj ili interpretacija priče. To je i jedan od razloga zašto se epizode gledaju

po više puta, kompetentni kazivač me upućuje u svoju tehniku korištenja serija:

“... mogu pet puta gledat neku epizodu i pet puta promijenit mišljenje i imat, ne znam u razmaku od pet godina, pa sam do tad nešto naučio, nešto sam sagledao iz drugačije perspektive pa se naučiš. Da i naučiš iz jedne te iste epizode, pogledaš pet puta i naučiš neke druge stvari koje nisam percipirao prošli put, ali sad ono još upotpunio znanje i iskustvo bilo čega.” (Jean - Luc Picard, kazivač rođen 1979).

“Priče služe za učenje o životu. Kako se priča stavlja u kontekst kroz priču onaj koji uči, odabire, uređuje, organizira elemente priče, vjerovanja se pretvaraju u premisu, a onaj koji uči prihvaća promjenu i priprema se za učenje” (Gelfand 2007:3).

Vrijedno i aktivno gotovo svakodnevno ta nova iskustva imaginacije pokušavaju unijeti u svakodnevnicu. Bilo je potrebno neprestano se podsjećati na što moram usmjeriti pažnju, a to je kako trebam pratiti postupke oblikovanja te promjenjive priče u grupi i postavljati pitanja koje će ilustrirati unutarnje iskustvo nadopunjavanja svakodnevnice koje je potaknuto serijom Zvezdane staze. Zauzeti analitički odmak, bilježiti postupke imaginacije, dok su članovi spontano tražili od mene da se uklopim u njihova pravila korištenja imaginacije, koja je njima pružala atmosferu druženja, saznavanja kroz rasprave i oblik novog znanja i iskustva. Provodeći kvalitativno istraživanje bilo je potrebno postupati prema pravilima etnološke/antropološke struke, a ne biti uključen u pravila promišljanja imaginacijom, ljubitelja/fanova. Prema tome potrebno je pojasniti položaj narativnog diskursa kao oblika stjecanja znanja.

Polkinghorne objašnjavajući narativne postupke, napominje kako prema Olsonu u zapadnoj tradiciji s grčkim klasičnim nasljeđem komunikacija dovodi do istinskog znanja čiji je temelj logika i formalni diskurs. Racionalnost je prema tome prema Polkinghornu tip diskursa koji napreduje uz hipoteze, izvještaje o dokazima i sistematskim zaključcima koji iz toga slijede. Postoji određeni tip racionalnog diskursa koji je odgovarajući za stvaranje znanja u znanstvenim disciplinama (usp. Polkinghorne 2005: 8-9).

Rasprave članova temelje se na imaginarnoj priči koja je osnova spoznavanja stvarnosti. Kazivač mi objašnjava njihov postupak učenja kroz priču:

“Mašta stvara racionalno razmišljanje. Ne, ne, ali recimo da mašta ne stvara, ali određuje, recimo po pitanju to bi se moglo lagano nadovezati na razne tehnologije čije su bile inspiracija onog što je viđeno u Star Treku, ne znam da li to znaš ili ne (Jonatan Archer, kazivač iz Zagreba, 1987).

Kazivač također njeguje poseban odnos prema korištenju narativa, tražila sam objašnjenje:

“...granica između mašte i stvarnosti, vrlo je tanka ta granica i ta granica je po meni čisto stvar bon tona, pristojnosti, nešto što je društveno prihvatljivo ...”  
(Benjamin Sisko, kazivač rođen 1983).

Kazivač koji je za vrijeme intervjua rekao kako ga je priča Zvezdanih staza, naučila racionalno misliti odgovara:

“Pa mašta zna često biti bijeg iz stvarnosti, kad stvarnost nije dovoljna dobra, mašta tu uskoči i eto. Da, zapravo nadopunjuje stvarnost, a može nekad biti korisna u stvarnosti također, dat nam drukčiju perspektivu i način rješavanja nekih problema možda. Stvarnost je definitivno limitirana, bar u ovom trenutnom životu u ovo doba u kojem živimo (Charles Tucker, kazivač rođen, 1989).

Postoji određeni tip racionalnog diskursa koji je odgovarajući za proizvođenje znanja u svim akademskim disciplinama, a svi ostali diskursi koji sadrže emotivno iskustvo kao poezija, drama i narativ ne mogu osigurati istinsko znanje, nego mogu dovesti do opasnog zastranjivanja (usp. Polkinghorne 2005, 9).

Aktivnosti članova su usmjerena prema proizvođenju znanja koje se prenosi usmeno ili na društvenim mrežama. Na društvenim mrežama uz rasprave motivirani su i pratiti najnovije ozbiljne znanstvene članke koji bi na neki način objasnili i nadopunili narativ. Prema Polkinghornu problem vezan uz vrednovanje znanja stečenog narativom, rješava kognitivni psiholog Jerome Bruner u knjizi *‘Actual Minds, Possible Worlds’*, gdje raspravlja kako je narativno znanje legitimna forma znanja, predlaže dva tipa mišljenja kognicije ili racionalnosti (usp. Polkinghorne 2005: 11). U svakodnevnicima ljubitelji mogu odijeliti znanja koja su vezana uz fantastiku i ‘stvarna’ znanja.

Narativni oblik znanja objašnjava Polkinghorne zadržava se na zapletima priča, a to je narativna kognicija koja omogućava eksplanatorno znanje, zašto je osoba tako djelovala i omogućuje razumijevanje svojih i drugih akcija. Narativno rezoniranje se razvija na specifičnoj epizodi, a ne reducira se na generalije više priča (usp. Mc Guire prema Polkinghorne 2005, 11).

Epska priča osim što unosi pravila međusobnog druženja, odnosa prema budućnosti, upućuje na načine kako se odnositi sa ljudima, usmjeriti vlastiti život. Sve te elemente fanovi/ljubitelji dugogodišnjim korištenjem prihvaćaju kroz priču, koja je toliko dugačka da se ne može prenijeti u potpunosti, nego se može proširiti/nadograditi, aktivnim uključivanjem člana koji će doprinijeti svojim razmišljanima. Njihova uloga u priči nije odnos pasivnih primatelja medijskih sadržaja, već oni doprinose priči tako da mogu propitivati temelje priče i dovoditi ih u vezu s pojavama u suvremenom društvu. Potrebno je pogledati epizode i družiti se s kompetentnim poznavateljima koji su shvatili priču, kako bi se razumjela znanja i iskustva stečena na temelju epizoda i raspravljenih sadržaja. Priča na vrlo složen način ispunjava svakodnevnicu ljubitelja, dok se njihov identitet razvija usporedo s naporom uložnim u interpretaciju priče. Identitet ljubitelja/fana izgrađuje se individualno, usporedo s njegovim odnosom prema priči. Grupa želi u promjenjivoj svakodnevnicu pronaći najbolje načine predstavljanja u javnosti na temelju grupnog identiteta.

Rasprave učesnike potiču na promišljanje, cilj je smanjiti razlike među ljudima i u svakodnevnicu. Prema pravilima priče Zvezdanih staza treba se učiti kako osjećati sve ljude jednakima, bez obzira na spol, dob, profesiju i obrazovanje. Potrebno je stalno propitivati svakodnevne situacije koje ne odgovaraju narativu, dok prema vjerovanju ljubitelja narativ ima snagu objasniti sve situacije, gdje su ostala objašnjenja nedostatna. Ponašanja ljubitelja sadrže elemente koji opisuju teoretičari folkloru, dok učesnici potvrđuju kako se njihova ponašanja traže nova objašnjenja. Članovi prate seriju dok izvorna priča prepričavanjem postaje izmijenjena i služi različitim svrhama u njihovom životu.

Kazivač koji je dugogodišnji poznavatelj epizoda ilustrira mi kako on prati sadržaje serija:

“... pogotovo kod Star Treka ne mogu ono linearno nego pikam po područjima ko ono opipava paukovu mrežu gdje je najosjetljivija i samo i pustim mozak na volju.” (Jean Luc Picard kazivač rođen 1979).

Ljubitelji Zvezdanih staza uče kroz narativ, razvijaju vještine diskusije, socijalne vještine, priča sudjeluje u izgradnji identiteta, a priče iz serija motivacija su im je za praćenje vezanih akademskih znanja. Druženjem konstruiraju znanje koje je potaknuto serijom. Narativni pristupi otvaraju i propituju različite teme te ih ostavljaju otvorenim za daljnje diskusije.



U vremenu međusobnog druženja uz otvorene teme serija, okupljeni uz serije Zvezdane staze zamišljaju budućnost uz pomoć priče Zvezdanih staza i propituju svakodnevicu. Ljubitelji teže doprijeti do iskustva svijeta koji po njihovih željama, trebao postati u budućnosti, dok u isto vrijeme interpretiraju svakodnevicu.

Teoretičari i istraživači koji se bave Zvezdanim stazama, postaju naizgled sudionici globalne priče koju nadopunjuju i razmjenjuju ljubitelji/fanovi. Oni teme potaknute pričom obrađuju u slobodno vrijeme, a neki priču svakodnevno nadopunjuju na društvenim mrežama.

Tijekom istraživanja učlanila sam se u Udrugu, nakon čega su me članovi prihvatili kao osobu koju je potrebno uputiti i podučavati. Svakom novom članu ponudi se mogućnost odabira teme i prezentacije pred članovima. Za tu prezentaciju potrebno se je pripremiti i prikupiti dosta znanja i materijala. Prezentacija koju ljubitelji očekuju naizgled je kao akademska, ali se bitno razlikuje po određenim karakteristikama. Za prezentaciju pred članovima osim akademske obuke potrebno je imati još nešto, a to je razumijevanje temeljito pogledanih serija. U tom društvu prepoznaju se ljudi sličnih uvjerenja. Inspirirani su pričom Zvezdanih staza, priča iz zbližava u različitostima, tako da i međusobne odnose vrednuju prema priči serije. Ljubitelji/fanovi u potrazi za odgovorima, ponovo gledaju serije i na taj način uče kako razvijati međusobne odnose. U tom smislu priča postaje složena, otvarajući prostor za promišljanje mnogim istraživačima, dok fanovi stalnih aktivnostima i promjenama u korištenju priče, pripremaju nove teme za istraživanje.

Za svaku fanfikciju postoji fandom. Fandom je svijet fanova i entuzijasta posebno znanstveno fantastičnih časopisa i konvencija. Prvi termin koji se mora naučiti je ‘kanon’ koji se odnosi na originalne radove. Postoji Star Trek kanon koji uključuje sve epizode i filmove. Nekada se fanovi i autori fikcije referiraju na to kao na Bibliju i pokušavaju se držati toga kako bi čitatelji to doživjeli kao prirodan nastavak priče (usp. McCardle 2003: 3-4)

Od gledanja televizijske epizode do osmišljavanja života prema priči, zaista to je složen narativni postupak. Na mnogostrukost primjene narativa u životu ukazali su ljubitelji/fanovi, priče Zvezdanih staza. Kazivači su mi usmjeravali pažnju i napominjali, kako je važno koliko sam naučila iz priče. Jedan kazivač me je nakon intervjua pitao:

“Pa dobro, bilo bi najbolje ako ti dozvole ispričati bar neki zaključak iz svoje perspektive koliko si ti sebe, recimo proučavajući nas koji poštujemo neko unapređivanje čovjeka kao bića, ne kao materijalnog lovca, objasniti koliko si ti naučila, kako si ti sebe unaprijedila samim istraživanjem nas” (Jean - Luc Picard,

kazivač rođen 1979).

#### 4.3. Literatura i izvori:

Bauman, Richard. 1971. „Differential Identity and the Social Base of Folklore“. The Journal of American Folklore. Vol. 84. Br. 331:31-41

Ben - Amos, Dan. 1971. „Towards a Definition of Folklore in Context“. The Journal of American Folklore. Vol. 84. Br. 331: 3-15

Bode, Cristoph i Rainer Dietrich. 2013. *Future narratives: Theory, Poetics and Media - Historical Moment*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter

Duchesne, Scott K. 2007. „Play vs. Presence in *Star Trek*“. Journal of Humanities & Social Sciences Volume 1, br. 2, 1-12 <http://www.scientificjournals.org/journals2007/articles/1181.pdf> (pristup 16.6.2015)

Đaković, Branko. 2011. Igre oko vatre. Prilog etnološkim istraživanjima o vatri. Meridijani

Geraghty, Lincoln. 2007. Living with Star Trek American Culture and the Star Trek Universe. London: I.B. Tauris & Co LTd.

Geraghty, Lincoln i Donald E. Palumbo i C.W. Sullivan III, ur. 2008. *The Influence of Star Trek on Television, Film and Culture*. North Carolina: Inc. Publishers

Gelfand, Lynn. 2008. *Tales, technology and transformations: How different media environments shape the structure, style and content of folk narratives*. Submitted to the faculty of the University Graduate School in partial fulfillment of the requirements for the degree Doctor of Philosophy in the Department of Folklore of Indiana University

Grenz, J. Stanley. 1996. *A Primer on Postmodernism*, Michigan: Eerdmans Publishing,

Eberl, Jason T., Decker S. Kevin. 2009. *Zvezdane staze i filozofija*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk

Hammingson, Michael. 2009. *Star Trek: A Post- Structural Critique of the Original series*. United States of America

Hobsbawn, Eric et. Ranger, ur. 1983. *The Invention of Tradition*. New York: University Press

Kmet, Michael. 2012. „Star Trek and Gene Roddenberry’s ‘Vision of the Future’: The Creation of an Early Television Auteur”. University of California. Volume 5. Broj 2: 55-74

Kraemer, Ross, Cassity, Wiliam, Schwartz, Susan. 2003. *Religions of Star Trek*. Westview Press

Kozinets, Robert V. 2001. “Utopian Enterprse: Articulating the Meanings of Star Trek’s Culture of Consumption” *Journal of Consumer Research*. Vol. 28, br. 1: 67-88.

O’Connor, Mike. 2012. “Liberals in space: the 1960s politics of Star Trek”. *A Journal of History, Politics and Culture*. Vol. 5, br. 2: 185–203

Ott L. Brian i Aoki Erik. 2001. “Popular Imagination and Identity politics: Reading the Future in Star Trek: The Next Generation”. *Western Journal of Communication*. 65(4):392-415.

Pagnucci, Gian S i Nicholas Maurinello. 1999. “*The Future of Narrative Discourse: Internet Constructs of Literacy and Identity*”. Vol. 17/18. br. 33/34, 35/36: 17-35.

[http://www.worksanddays.net/1999-2000/04-Intro\\_Intro.pdf](http://www.worksanddays.net/1999-2000/04-Intro_Intro.pdf)

Polkinghorne. Donald E. 1995. *Narrative cognition in qualitative analysis*. U: Hatch Amos J., Wisniewski, Richard, ur. Life history and narrative. Ontario/London: State University of The Famer Press: 5-25.

Radić, Antun (ur.). 1987., Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, Zagreb: Knjižara Jugoslavenske akademije, sv. II

McCardle Meredith.2003. *Fan fiction, fandom, and fanfare: What's all the fuss?* Trustees of Boston <https://www.bu.edu/law/central/jd/organizations/journals/scitech/volume92/mccardle.pdf> (pristup 17.6. 2015)

Morales, Salomé Sola. 2013. "Myth and the construction of meaning in mediated culture". *KOME - An International Journal of Pure Communication inquiry*. Volume 1, br. 2: 33-43.

Schenk, Sabine. 2013. *Running and Clicking: Future Narratives in Film*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter

Smith, Collins Anne i Smith M. Owen. 2011. "*Pragmatism and Meaning: Assessing the Message of Star Trek: The Original Series*", Volume 8, broj 2: 74-84

Thompson, Kristin .2003. *Storytelling in Film and Television*, Cambridge: Harvard University Press.

Uprichard, E., 2010 '*Narratives of the Future: Complexity, time and temporality*'. U: Williams, M, Vogt, P. ur. *Handbook of Methodological Innovations in the Social Sciences*. London: Sage.

Zebec, Tvrtko. 2009. „ Etika u etnologiji/kulturnoj antropologiji“. *Etnološka tribina* 32, Vol. 39: 15-53.

Witham-Joseph R. Heather. 1996. *Star Trek Fans and Costume Art*. Hong Kong: University Press of Mississippi

Izvori:

Code of Ethics of the American Anthropological Society,  
<http://www.aaanet.org/profdev/ethics/upload/ethicscode1998.pdf>

Fanzin br. 31 <http://www.usscroatia.hr/>

<http://forum.hrt.hr/viewtopic.php?f=47&t=14636&sid=8940c326fe9c3ddf6963900c9697bed8>

<http://watchseries.ag/>

[http://www.usscroatia.hr/index.php?option=com\\_content&task=section&id=4&Itemid=26](http://www.usscroatia.hr/index.php?option=com_content&task=section&id=4&Itemid=26)

Zahvale:

Zahvale Jošku Sindiku, doc. dr. sc. s Instituta za antropologiju, za savjete pri kvantifikaciji kvalitativnih podataka.